

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Pilát v historii a teologii evangelií
Odpovědnosti a viny v Ježíšově soudním procesu

Jan Hon

Katedra Nového zákona
Vedoucí práce Jan Roskovec, Th.D.
Studijní program bakalářský
Studijní obor Evangelická teologie

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Pilát v historii a teologii evangelií napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 10. června 2016

Jan Hon

Bibliografická citace

Pilát v historii a teologii evangelií: Odpovědnosti a viny v Ježíšově soudním procesu: bakalářská práce / Jan Hon; vedoucí práce: Jan Roskovec, Th.D.. -- Praha, 2016 -- s. 68 (42 stran + přílohy)

Anotace

Apoštolské vyznání, krédo, říká: trpěl pod Pontským Pilátem. Taková formulace se dá vyložit jednak jako časové určení – trpěl za časů Pontského Piláta. V češtině i v latině ale vyzní i tak, že trpěl jeho přičiněním a z jeho vůle. Krédo se vůbec nezmiňuje o veleknězi Kaifášovi, radě, zradě. Někteří lidé, křesťané i nepokřtění soudí, že by formulace měla vyznít víc jako časové určení, neboť za Ježíšovo utrpení nesou odpovědnost a jsou jím vinny židovské autority jeho doby. Takové přesvědčení vychází s evangelijního líčení Ježíšova soudního procesu, dávajícího obraz Piláta slitovného, který se snaží Ježíše zachránit. Veškerou vinu za Ježíšovo ukřižování připisuje židovské reprezentaci: velekněžím, zákoníkům, starším a celé radě. Je známo, že takový obraz soudního jednání jak před římským místodržitelem, tak před jeruzalémskou radou neodpovídá poznatkům z mimobiblických zdrojů. Práce o tom podává stručný přehled. Dále tato práce také ukazuje, že k Pilátově odpovědnosti, ba vině, lze dospět čistě s použitím biblických textů. Ježíš trpěl pod Pontským Pilátem v plném významovém rozsahu rčení „trpět pod“.

Klíčová slova

Ježíš, Pilát, velekněží, krédo, Apostolicum, ukřižování, utrpení

Summary

The Apostles' Creed or simply „Creed“ says: „suffered under Pontius Pilate“. Such formulation can be interpreted once as timestamp – he suffered in the time of Pontius Pilate. In Czech, but also in Latin it also sounds, that he suffered by his endeavour and by his will. The creed does not mention the high priest Caiaphas, the council (Sanhedrin) or the betrayal. Some people, Christians or non-Christians think the formulation could appear more like a time stamp because the Jewish authorities of his time are responsible and guilty for Jesus' passion. Such confidence is based on the Gospel narrative that presents Jesus' trial as showing a picture of a compassionate Pilate who efforts to rescue Jesus. It only blames the high priests, the scribes and the council for Jesus' crucifixion. It is known, that such picture of the trial at the Roman governor as well as at council does comply with the reality known from non-

biblical sources. This composition gives a short overview of this. It also shows, that Pilate's guilt can be proven purely from the biblical text. Jesus suffered under Pontius Pilate and the phrase „suffered under” should be understood in full extend of meanings.

Keywords

Jesus, Pilate, Creed, Apostolicum, crucifixion, passion

Obsah

Prohlášení.....	3
Bibliografická citace	4
Anotace	4
Klíčová slova	4
Summary	4
Keywords	5
1 Úvod	1
2 Stručně o Apostoliku	2
3 Proč je vlastně hoden smrti	4
3.1 Obřízka, sobota, chrám	4
4 Evangelia	5
4.1 Skrytá hrozba záhuby	5
4.1.1 Synoptici: Farizeové, Ježíš a sobota	5
4.1.2 Jan: sobota, já a Otec, od úklidu chrámu k Lazarovi.....	7
4.2 Od vjezdu k pomazání.....	9
4.2.1 Vjezd do Jeruzaléma.....	10
4.2.2 Očištění chrámu	11
4.2.3 Podobenství o zlých vinařích.....	13
4.2.4 Varování před zákoníky, běda zákoníkům, nářek, zkáza chrámu	15
4.2.5 Rozhodnutí velekněží	17
4.3 Zatčení.....	17
4.4 Výslech u velekněze.....	19
4.5 Řízení u místodržitele	22
4.5.1 Synoptici	22
4.5.2 Jan	23
4.6 Ukřižování a smrt.....	27
4.7 Další spisy nového zákona	29
4.7.1 Pavlův proces.....	29
4.7.2 Petrovy řeči proti Židům.....	30
4.7.3 Pavlovy dopisy.....	30
5 Mimobiblické zdroje	30
5.1 Židé nebo Římané?	31
5.2 Rabínská literatura o Ježíšovi	32
5.3 Nezávislé zdroje.....	34
5.3.1 Flavius Josephus	34
5.3.2 Kumránské svitky	36
6 Sociální a politický kontext.....	38
7 Závěr - Trpěl pod Pontským Pilátem?.....	39
7.1 Podpora závěru.....	39

7.1.1	Pdpora z textu Bible.....	40
7.1.2	Židovský pohled na věc	41
7.1.3	Důvod napětí evangelia vs.Krédo	41
8	Literatura	43
9	Příloha 1 – Apoštolské vyznání	45
9.1	Apostolicum	45
10	Příloha 2 – Ukázky rabínských textů	48
10.1	Birkat ha-minim.....	48
10.1.1	Překlad nejstarší dochované podoby Amidy	48
10.1.2	Současná podoba dvanácté prosby	48
10.2	Záznam Ježíšovy popravy v Talmudu	48
11	Příloha 3 – Testimonium Flavianum, Kapitulace s obrazy.....	49
11.1	Testimonium Flavium	49
11.2	Pilátova kapitulace s obrazy císaře	50
11.2.1	Překlad William Whiston, ...	50
11.2.2	Flaviův text.....	51
12	Příloha 4 – biblická místa s formulací „Ego eimi“	52
12.1	Ego eimi v LXX	52
12.2	Ego eimi v Novém zákoně.....	53
12.2.1	Matouš.....	53
12.2.2	Marek	53
12.2.3	Lukáš	53
12.2.4	Jan.....	54

„Ba, hoden smrti jest,“ dí krutá porota; až Pilát stanoví: „Bud' zbaven života!“
Ach, Piláte, ty měkčí srdce máš, ne na kříž přibíti, leč mrskati mne dáš.“
„Zdaž chcete,“ Pilát dí, „bych Kristu volnost dal, či lotru zbojnému, jež tíží
hříchů kal?“ Než u vzteku dí národ rouhavý: „Krev Nazaretského splyň naše na
hlavy“ říká se v písni Již dost jsem pracoval z kancionálu Boží cesta, písňe a
modlitby katolického křesťana, Velehrad, nakladatelství dobré knihy v
Olomouci, 1938 [1].

1 Úvod

Píseň citovaná zde ještě před úvodem se s touž melodií, týmž názvem, avšak odlišným textem vyskytuje ve zpěvníku dvakrát. Jednou jako „mešní postní“ shrnuje Ježíšův příběh od Betléma k pašijím, bez vzkříšení, zkomponovaná do teologické formy ukazující Ježíšovu poslušnost spásného úkolu. V druhé „postní“ verzi se zpívá výhradně o pašijích.

„Já s tím nesouhlasím, jak se říká, že trpěl pod Pontským Pilátem, tam by mělo být za vlády Pontského Piláta nebo tak. Vždyť on za to nemohl, on řekl, že je nevinný. Ale oni by to na něj řekli císaři,“ říká můj kamarád, s kterým chodívám po ulici a někdy při tom vedeme teologizující debaty, ba disputace. Nesouhlasím s jeho postojem. Mám za to, že Pilát je postava, která má v Ježíšově příběhu podstatnější roli než jen dataci událostí. A v krédu?

Omezený rozsah bakalářské práce, věřím, umožňuje řadu věcí předpokládat jako hotové danosti: např. že Ježíšův úkol je prorocký a mesiášský nedokládám konkrétními odkazy na biblická místa nebo komentáře.

Jsem si vědom rozdílů, anebo, přesněji řečeno, jsem si vědom toho, že jsou rozdíly v teologii jednotlivých evangelií, ba v teologických zájmech¹ evangelistů, a že každé jedno evangelijní líčení předpokládá specifické auditorium² evangelistových současníků, je svým způsobem soběstačné a samo a jako takové ta další líčení nutně nepotřebuje. Jako příslušník komunity, pro kterou ani jedno z evangelií nebylo psáno, se budu pokoušet o synchronní čtení. Budu rád, pokud to nevzbudí dojem nějaké násilné harmonizace nebo dokonce glajchšaltování

---

¹ „Theologische Interessen“ je výraz z Theissen, Merz Der historische Jesus [4] §6/4.1 str 152. Rozdílné teologické zájmy můžeme ukázat např. na rozdílném datování poslední večeře a ukřižování Ježíše: Synoptické líčení poslední večeře v den před prvním dnem Pesachu (tj. v den příprav) sleduje, zjednodušeně řečeno, ustanovení „vzpomínkové večeře“ nové komunity (dotaženo: kolem Stolu Páně, dedukce jh), Janovo datování poslední večeře ještě o den dřív má za cíl ukázat Ježíše jako pravého obětního beránka zabitého spolu s

² S odkazem na možnosti šíření literatury ve starověku píše auditorium než nežli čtenářstvo (Brown [5], Introduction)

2 Stručně o Apostoliku

Credo, latinsky „věřím“, dalo jazyku pojem „krédo“ jako synonymum vyznání. Křesťanských vyznání je víc, některá můžeme najít už v Novém zákoně, zejména v epištolách. Některé formulace jsou ustálené a mají svá jména, třeba Nicejské, Nicejsko-cařihradské, Athanasiovo, Apoštolské. Všechna jmenují Boha otce, Ducha svatého a Syna, Ježíše Krista. Dvě z nich – Apoštolské a Nicejsko-cařihradské – doplňují christologický odstavec ještě o Piláta.

Dvě „pilátovská“ vyznání obohatila češtinu ještě o úsloví „jako Pilát do Kréda“ ve smyslu „jako slepý k houslím“. Uvidíme ještě, že Pilát v krédu vůbec není náhodou.

Apoštolské vyznání, Apostolicum, „malé krédo,“ užívané dnes jako „rutinní“ bohoslužebné, křestní výukové vyznání i jako základní katechetický text v západních církvích, je jakoby zestručnělá verze Nicejsko-Cařihradského vyznání, „velkého kréda,“ užívaného jak na západě, tak zejména ve východních církvích. Apoštolské vyznání necháváme na západě dodnes – protestanti i katolíci – vyznávat katechumeny při křtu³. Slovem „dodnes“ ilustruji nejuznávanější hypotézu, že v době od druhého do osmého století (a od té doby až dodnes se v západní církvi používá) se během šesti set let Apostolicum vyvinulo z křestních otázek přes tříčlankové trojiční vyznání řečené římské – „Romanum“⁴: Věřím v Boha, otce všemohoucího. A v Ježíše Krista, jeho jednorozeného syna, našeho Pána. A v Ducha svatého, svatou církev, těla z mrtvých vzkříšení. V konfliktech s doketismem, adopiánským monarchianismem a dalšími herezemi se římské vyznání rozšířilo o několik christologických výroků a Romanum se rozšiřuje na Symbolum Romanum užívané pravděpodobně už ve 4. století⁵. Obojí, Romanum i Symbolum Romanum se v literatuře označuje „R“, je třeba dávat pozor, kterou variantu má který autor na mysli. Konečná podoba Apoštolského vyznání „textus receptus“ označovaný „T“ jak jej známe dnes, se usazuje koncem osmého století. Slovo „usazuje“ míním s jistou mírou tolerance, neboť existují místní rozdíly nemluvě o překladech do národních jazyků, které každému textu trochu přesunou významy, někde přibarví a někde zploští. Tak „trpěl pod Pontským Pilátem“ nevyzní jen jako „trpěl za časů“, Pilát se v českém znění zobrazuje jako trýznitel. Řecké „pathonta epi Pontiou Pilatou“ Pilátovo aktivní trýznění nevyjadřuje. Ovšem latinské „passus sub“ vnímám podobně jako v češtině,

---

³ Westra, The Apostels' Creed [2] str. 21, jinak to vidí např. Lochman v [11], který je považuje za ekumenické na Západě,

⁴ Lohse, Epochy ... [13], str. 27.

⁵ Westra, The Apostels' Creed [2] str. 27

stejně jako německé „gelitten unter“ nebo anglické „suffered under“. Řecký text však pro naši potřebu teď není směrodatný, Apostolicum se vyvíjelo v západní církvi a tedy latinsky. Westra v [2] na straně 26 cituje rekonstrukci řeckého textu „R“ ze čtvrtého století, kdy se dá ještě předpokládat užívání paralelně v latině i řečtině, avšak řecké podoby „T“ jsou pravděpodobně už jen překlady z latiny⁶.

Ještě Pilát. Je správné vyznávat o Ježíšovi, že trpěl pod Pontským Pilátem? Přišel Pilát do kréda „jako slepý k houslím“

Apoštolské vyznání je také krystalické dogma, kon-centrát, sou-hrn, symbolum učení, které formulovali otcové v zápasech a sporech prvních století křesťanství a důvodů k tomu mohli mít víc: snadno uchopitelné křesťní vyznání, jednoduchý liturgický text, jasné vymezení proti herezi. Ani v jednom kontextu nemělo jako téma zrovna Pilátovu morálku. Jako „empirický čtenář“ si troufám uhodnout, že kolektivní „modelový autor“ na přelomu druhého a třetího století vsadil Piláta do textu jako časovou značku: za Pontského Piláta byl ukřižován a pohřben [10], ve sporech s doketisty a monofyzity snad bylo zapotřebí zdůraznit, že trpěl. A umřel. To všechno za Pontského Piláta. Mohlo by být i za Tiberia, ale o něm se evangelium zmiňuje jen jednou (Lk3:1) k datování začátku práce Jana Křtitele. Tak proč „pod Pilátem“ Proč ne za vlády Piláta – Pilato regnante nebo za časů Piláta – Pilati temporibus, Pilati tempore? A proč trpěl zrovna pod tím, který, jak víme z evangelií „na něm neshledával viny“ a opakovaně se snažil ho propustit, avšak byl ukřižován Jeruzalémským davem navedeným veleradou. Proč není v krédu Kaifáš? V této práci se na to pokusím odpovědět.

Na začátku ještě jazyková poznámka: latinský text formuluje christologii v její první části pasivními perfektními tvary: conceptus est, natus, passus, crucifixus, mortuus et sepultus. Hned po pohřbu přechází christologie do aktivního perfekta: descendit, resurrexit, ascendit. Dobu našeho věku vyjadřuje prezentem: sedet. Očekávání druhého příchodu vyjadřuje nepřeložitelným participiem futura pasiva – venturus est – něco jako ten, který ještě má přijít. Latinský text říká, nejen, že trpěl, ale „byl utrpen“, tedy umučen. Pod Pontským Pilátem. Pilát se dostává do kréda ve čtvrtém století, umučení v sedmém, možná v šestém století⁷. Apoštolské vyznání jako základní

---

⁶ Domněnka o vývoji Apostolika mezi 4 a 8. stoletím výhradně v latině je moje vlastní dedukce z toho, že toto vyznání je věc západní církve a že Westra uvádí jako jediný řecký text Symbolum Romanum.

⁷ Westra v [2] – Missale Gallicanum Vetus, Sermon 9 of Caesarius Arles (bishop from 503 to 542), misál, do něhož je začleněno kázání, jehož součástí je i krédo, pochází z doby o půl-druhého století pozdější a z jiného místa (Gaul) a není jisto, nakolik je ovlivněno redaktorem (compiler) misálu.

křesťanské dogma jmenuje kromě Ježíše a země tyto fyzické entity: Marie, živí a mrtví, tělo a – Pilát. O Kaifášovi, veleradě, Židech ani slovo.

Co má Pilát co pohledávat v krédu, na to se pokusím odpovědět jednak s pomocí samotného textu evangelií, který s minimem středoškolských historických znalostí budu číst „jak je“. A budu vybírat jen to, co snad mohlo vést k procesu a budu zkoušet vidět všechno židovskými očima.

3 Proč je vlastně hoden smrti

3.1 Obřízka, sobota, chrám

Obřízka, sobota, chrám to je viditelný základ Judaismu Ježíšovy doby. Nad tím celému světu skrytě vládne Hospodin Bůh Izraele, král věčnosti, jehož posvátný kult obsluhují kněží v chrámu podle pravidel obětních řádů, toho času ve stínu zjevné světovlády Tiberia Caesara Divi Augusti filia Augusta, zosobněné prefektem Pontiem Pilátem se sídlem v Jeruzalémě. Ježíš z Nazareta vidí, že chrámový kult i učení znalců písma upadá do samoučelu a to že narušuje Hospodinův příslib „Budu procházet mezi vámi a budu vám bohem a vy budete mým lidem⁸.“ Ví, že je povolán k tomu, aby vztah obnovil. Ví, že musí, že musí chyby – odchylky od smyslu Božích přikázání, omyly, zanedbání, praxi, která se mívá s cílem, řecky hamartion, česky hřích⁹ – pojmenovat. A tím narušit řadu zvyklostí kultu a etiky a ví, že při tom tvrdě narazí jak v rovině náboženské, neboť jeho úkol je úkol mesiášský nebo prorocký a tím se vystavuje riziku rouhání, na které budou citliví i poctiví konzervativní vyznavači Hospodina, tak v rovině politické, neboť v podtextu izraelského mesiášství je osvobození země od cizí nadvlády, takže na projevy mesiášství budou přecitlivělé i římské úřady, tak v kruzích ekonomiky čistých i zkorumpovaných, protože požadované změny mohou vést k přetržení úplatkářských vazeb a tím k narušení i řádných obchodních vztahů. Čím tedy popudil, že ho chtěli zabít?

- Obřízky se ani nedotkl.
- Sobotě upřel svrchovanost nad člověkem a ukázal, že Boží láska je víc než sobotní naprostý zákaz všeho konání.
- Kázal a ukázal, že chrámový provoz i s jeho hierarchií a vším, co vládá kněží a znalců písma vyzařuje, je jedno velké pokrytectví. Jsou však za tím konkrétní činy, které se pokusím utřídit. Jeho život je ohrožen záhy po začátku veřejného působení.

---

⁸ Lv 26:1

⁹ I české a slovanské „hřích“ znamená původně omyl, chyba, opomenutí – viz etymologický slovník [21]. Souvisí s latinským errare.

4 Evangelia

4.1 Skrytá hrozba záhuby

Ježíš je podle všech čtyř evangelií vystaven skryté hrozbě záhuby ještě před rozhodujícím vjezdem do Jeruzaléma.

4.1.1 Synoptici: Farizeové, Ježíš a sobota

Marek

V Markově verzi nepřátelé se poprvé smluví na jeho záhubě záhy po začátku veřejného působení po trojím porušení soboty v synagoze. Tehdy se farizeové umluvili s Herodiány, že ho zahubí (Mk 3:6). Bylo to při třetím porušení soboty, připomeňme si:

První porušení soboty byla hádka s nečistým duchem a jeho vyhnání z posedlého v synagoze v Kafarnaum (Mk1:21nn). To zatím prochází bez komentáře zákoníků, ale je tu nebezpečné hodnocení lidu: Co to je? Nové učení plné moci – i nečistým duchům přikáže a poslechnou ho¹⁰. Následuje odpuštění hříchů nemocnému (zákoníci uvažují v duchu o rouhání), povolání celníka a stolování s hříšníky (farizeové se dotazují učedníků).

Druhé porušení soboty přichází, když učedníci v sobotu mnou zrna v poli. Farizeové napomínají už přímo Ježíše, ten obrací vzhůru nohama představu o sobotě – je učiněna pro člověka, ne člověk pro sobotu, proto je Syn člověka pánem i nad sobotou (Mk2:27, 28).

Třetí, tentokrát cílené porušení soboty jako test zákonického učení je uzdravení člověka s odumřelou rukou v sobotu.

Farizeové s Herodiány se umlouvali, že ho zahubí (Mk 3:6).

Matouš

V Matoušově podání nebezpečí graduje podobně a bohatěji:

Napřed uzdraví ochrnutého (9:2n), ale uved to uzdravení odpuštěním hříchů. Zákoníci to považují za rouhání. Následuje stolování s celníky (9:10n), to se zas nelíbí farizeům.

Po uzdravení němého vyhnáním zlého ducha (MT 9:27-31) lidu zástupy v údivu říkají „Něco takového v Izraeli nebylo nikdy vidáno“ a farizeové to komentují: vyhání demony ve jménu knížete démonů. Ještě to není úmluva o zahubení, ale nebezpečí už se v tom skrývá.

---

¹⁰ Celá příhoda je tak zakončená pověstí nebezpečnou z hlediska starozákonního zákazu svádění k cizím Bohům a čarodějnictví – *Nové učení plné moci!* Porušení soboty se trestá smrtí (Nu15:32-36), čaroděj, věštec a zaklánač se nesmí vyskytovat (Dt18:10).

Sobotní spor v obilí (12:1n) rozšířený proti Markově verzi o komentář panství Syna člověka nad sobotou snižující význam chrámu¹¹ zůstává zatím bez komentáře.

Po vyhoceném sobotním uzdravení člověka s odumřelou rukou stejně jako u Marka se už farizeové domlouvají na Ježíšově záhubě, jen je to úmluva bez Herodiánů (12:14).

Zůstává zachována posloupnost zhoršování reakce zákoníků: odpuštění hříchů ochrnutém (zákoníci uvažují v duchu o rouhání), stolování s celníky (farizeové se dotazují učedníků), sobota v obilí (farizeové napomínají Ježíše), uzdravení v sobotu (dohoda o záhubě). Tomu ale ještě předchází kázání na hoře s častou formulací „slyšeli jste, že bylo řečeno otcům, já však vám pravím“ a uzdravení posedlých v Gadaře, za niž si Ježíš prvně vysloužil prosbu o odchod.

L u k á š

V Lukášově podání je život Ježíšův ohrožen na samém začátku veřejného působení; v Nazaretě kázáním rozzlobí lid, který ho chce svrhnout se skály (Lk 4:29). Farizeové však záhubu neplánují a „zákoníci a velekněží“ se rozhodnou až po Ježíšově příjezdu do Jeruzaléma, očištění chrámu a po nežádoucím úspěchu Ježíšova učení u lidu. Skrytá nebezpečí však se objevují i v Lukášově vyprávění. Posloupnost počátků činnosti a hrozby se odvíjejí takto.

Uzdravení posedlého synagoze v Kafarnaum. Reakce lidu je podobná jako u Marka: Jaké to slovo, že přikazuje nečistým duchům? Farizeové mlčí (Lk.4:31-37).

Odpuštění hříchů ochrnutému, farizeové v duchu uvažují, že je to rouhání (Lk 5:17-26).

Povolání celníka a stolování s celníky a hříšníky, farizeové se ptají učedníků (Lk 5:27-32).

Sobota v obilí, napomenutí od farizeů, odpověď o Davidovi a posvátných chlebech, Syn člověka je pánem nad sobotou (Lk 6:1-5).

Nakonec sobotní uzdravení nemocného s odumřelou rukou (Lk 6:6-11). I tady se farizeové radí, ale zůstává u otázky: zmocní se jich zlost a radí se, co by měli s Ježíšem dělat. Dohodu o záhubě neuzavírají. Až se po nějaké době rozhodne Ježíše zabít Herodes, varují Ježíše– farizeové.

---

¹¹ Zde je víc než chrám. Kdybyste věděli, co znamená „milosrdenství chci, ne obět“, neodsuzovali byste nevinné. Vždyť Syn člověka je pánem nad sobotou.

4.1.2 Jan: sobota, já a Otec, od úklidu chrámu k Lazarovi

Janovo evangelium podává o hrozbách před vjezdem do Jeruzaléma odlišné svědectví. Zatímco v podání synoptiků Ježíš během veřejné činnosti jde do Jeruzaléma jen jednou, podle Jana navštíví město celkem pětkrát.

Očištění chrámu (J 2:13nn), které je u synoptiků až součástí pašijního příběhu, klade Jan na začátek veřejné činnosti hned po svatbě v Káně při Ježíšově první velikonoční návštěvě Jeruzaléma. Při tom se, na výzvu, aby se prokázal znamením, že tak smí činit, dopouští výroku (2:19), který budou vykladači písma chápat tak, že velerada jej chápe jako útok na chrám: Zbořte tento chrám a ve třech dnech jej obnovím¹². Výrok následuje celkem klidná reakce obecnstva: 46 let se to stavělo a ty to obnovíš za 3 dny? Pro přesnost uveďme, že neřekl „zbořím“, ale „zbořte“ a v kontextu se to nemohlo vykládat jako ponoukání ale spíš jako vychloubání: publikum muselo Ježíše mít za blázna nebo za chvástala, kterého je lepší si nevsímat, že na to řádění ani nezavolali chrámovou policii, která zřejmě byla na obědě nebo na obchůzce kolem areálu.

Druhá návštěva Jeruzaléma na neurčené „židovské svátky“ už Ježíšovi vynesla doslova začátek pronásledování a úsilí o jeho smrt¹³. Stalo se tak po sobotním uzdravení chromého u rybníka Bethesdy poté, co ho uzdravený udal (ἀνηγγελεν) Židům v obhajobě vlastního porušení soboty. Po Ježíšově bohorovném prohlášení „Můj otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji“ Židé „ještě více“ usilují ho zabít (5:17,18).

Ježíš si je hrozby vědom, proto se na třetí návštěvu Jeruzaléma o Svátcích stánků vydává inkognito (7:3). Židé se ptají „Kde je?“ a neveřejně se objevuje další smrtelné obvinění: svádí lid¹⁴. Uprostřed svátků už učí sám za sebe, lid se diví té neskrytosti, Farizeové a velekněží posílají chrámovou policii zatknout Ježíše, ta se vrací užaslá z jeho promluv a bez Ježíše (7:45), farizeové proklínají cháttru, která uvěřila, Nikodém radí neodsuzovat před vyslechnutím a je důrazně napomenut (7:51).

Po svátcích Ježíš ještě pokračuje v disputacích. Židy, kteří mu uvěřili, urazí předhůzkou vražedných úmyslů a jejich d'áblova synovství (87:37,40,44 vy mě chcete zabít ... váš otec je d'ábel), sporem o Abrahama s dalším

---

¹² ἐγερῶ - vzbudím (ἐγείρω erwecken, erwachen – Kaegi 1905, Griechisch-deutsches Schulwörterbuch)

¹³ Některé rukopisy (A, Θ, Ψ a další) dokonce už v tomto místě svědčí, že chtěli Ježíše zabít). Scéna u Bethesdy sama vydá na jednoaktovku. Ježíš uzdraví nemocného po 38 letech choroby, ten je přistižen, že v sobotu něco nosí, totiž své lože. Omlouvá to příkazem uzdravitele (Vem své lože a procházej se περιπάτει, nikoliv chod' πορεύεσθαι), ale neví, kdo to byl. Teprve pak ho Ježíš znova vyhledá, aby mu sdělil cosi důležitého (Jsi zdrav, nehřeš), tady začnou Židé Ježíše pronásledovat, že takové věci dělal v sobotu.

¹⁴ Dt 13:2-6

bohorovným výrokem „Dříve než se Abraham narodil, já jsem“ (8:58). Celé to skončí prvním pokusem o Ježíšovo ukamenování (8:59).

Následuje uzdravení slepého, opět v sobotu a navrch jakoby magií. To teď přináší i riziko obvinění z čarodějnictví¹⁵. Jako u Bethesdy procházejícího se chromého, tak i u Siloe vidoucího slepého napřed vyslychají farizeové, Ježíš ho vyhledá, prohlásí se za Syna člověka a obviní farizeje z hříchu.

Při páté návštěvě Jeruzaléma o Chanuce na přímou otázku Židů „Jsi Mesiáš?“ uzavírá Ježíš svou nejasnou odpověď o skutcích, ovcích a svědectví jednoznačným „Já a Otec jedno jsme“¹⁶. (10:30). Židé činí druhý pokus o kamenování pro rouhání, neboť Ježíš se jako člověk prohlašuje za Boha. Na jeho námitku „ve vašem(!) zákoně je *Řekl jsem, jste bohové*“¹⁷ se ho pokoušení zmocnit. Mimo Jeruzalém, po vzkříšení Lazara v Betanii někteří Židé udali Ježíše farizeům, ti s velekněžími svolají radu a na radu Kaifášovu, toho roku velekněze, že „je lépe, aby jeden člověk zemřel za lid než aby zahynul celý národ“¹⁸, jinak „přijdou Římané a vezmou nám toto svaté místo i národ,“ byli odted' smluveni, že ho zabijí (11:48-50, 53) A vydali na Ježíše zatykač (57).

Shrnutí

Ježíšův život je ohrožen Ve všech čtyřech evangeliích úsilím o zabití ze strany Židů ještě před vlastním pašijním děním. Synoptikové popisují vždy právě jedno: buď je to rozhodnutí lidu v Nazaretě (Lk), nebo dvakrát dohoda farizeů po emotivním nábožensky komentovaném sobotním uzdravení ochrnutého v synagoze. Exekuční farizejská porada je vlastně krok za krokem stupňovaná reakce na trojí porušení soboty:

1. Sobotní uzdravení posedlého v Kafarnaum je bez následků, vzbudí však úžas lidu. Kromě potíží se sobotou jsou tu ještě:
  - odpuštění hříchů ochrnutému s farizejským protestem zatím jen myšleným, nevysloveným
  - stolování s celníky a hříšníky v celníkově domě, dotaz farizeů k učedníkům
2. Spor o sobotu v obilí, napomenutí Ježíše, odpověď: Syn člověka je pánem nad sobotou

---

¹⁵ Dt 18:10

¹⁶ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἓν ἐσμεν.

¹⁷ Ž 82:6

¹⁸ ὅτι συμφέρει ὑμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. Kaifáš zde politicky argumentuje téměř stejnými slovy, jako Ježíš eticky v Mt 5:30 je lépe pro tebe, aby zahynul jeden ze tvých údů, než aby celé tvoje tělo bylo uvrženo do pekla – συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμα σου εἰς γέενναν ἀπέλθῃ.

3. Sobotní uzdravení člověka s ochrnutou rukou provázené Ježíšovým emotivním teologickým komentářem. Dohoda farizeů o záhubě Ježíšově (v Lk jen „Co máme dělat? Ale po čase chce Ježíše zabít Herodes)

Tuto posloupnost nejjednodušším a nejpřehlednějším způsobem zpracovává Marek, který ji klade na počátek Ježíšova veřejného působení. Žádná z dohod není dílem rady, nýbrž zástupu nebo neurčitě jmenovaných farizeů, žádná nemá vazbu na Římany ani jiné politické pozadí.

V Janovi ještě před pašijemi o zabití Ježíše usilují Židé, zpravidla nerozlišení, víckrát. Poprvé po sobotním uzdravení chromého u Bethesdy. Na rozdíl od synoptiků je takových rozhodnutí nebo pokusů o zabití ještě před pašijemi celkem šest, vždy souvisí s Ježíšovou přítomností v chrámě, když před pašijemi celkem čtyřikrát navštívil Jeruzalém:

1. Jednou „jen“ padne rozhodnutí o pronásledování a zabití (5:17n)
sobota u Bethesdy, podruhé v Jeruzalémě, „židovské svátky“
2. jednou pro něj bezvýsledně pošlou chrámovou stráž (7:45)
učení v chrámu, potřetí v Jeruzalémě, Sukot
3. chtějí ho kamenovat poprvé (8:59)
urážky uvěřivších Židů (synové d'ábla), dříve než Abraham já jsem,
potřetí v Jeruzalémě
4. chtějí ho kamenovat podruhé (10:31)
Mesiášská otázka, Já a otec jedno jsme. Po čtvrté v Jeruzalémě, Chanuka
5. chtějí se ho zmocnit (10.39)
Pokračování mesiášské otázky, spor o božství lidí,
Otec je ve mně a já v Otci
6. Rozhodnutí rady „Lépe aby jeden zemřel“, zatykač. (11:48)
Mimo Jeruzalémské pobyty, po vzkříšení Lazara,
Politické rozhodnutí, prevence zásahu Římanů

4.2 Od vjezdu k pomazání

Počínaje vjezdem do Jeruzaléma je všechna Ježíšova činnost jeden řetěz provokací. K rozhodnutí Ježíše zahubit nebo se ho zmocnit vede několik událostí a vzájemných sporů Ježíše se zákoníky před Velikonocemi: vyčištění chrámu, podobenství o zlých vinařích, obecně pak Ježíšovo vystoupení, jehož možná nejradikálnější část „varování před zákoníky“ a „pláč nad Jeruzalémem“ říká nejen lidu, ale i přítomným zákoníkům a farizeům. Nakonec se k důvodům přidá ještě předpověď zkázy chrámu.

4.2.1 Vjezd do Jeruzaléma

(Mk11:1nn, Mt21:1nn, Lk19:28nn, J14:12nn) Do Jeruzaléma přijíždí Ježíš shodně podle všech evangelií na oslátku¹⁹, symbolizuje to mesiášský příjezd podle proroctví Zacharjášova. Matouš a Jan to literárně nechají říci vypravěče, Marek a Lukáš to nezdůrazňují. S Ježíšovým obviněním to ale souviset nemůže na oslu se jezdilo běžně i do Jeruzaléma. Zato volání zástupu citujícího Žalm 118 muselo vzbudit nelibost u zákoníků, farizeů nebo Židů, dosud přítomných ve všech veřejných vystoupeních:

- Hosanna! Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově, požehnáno buď přicházející království našeho otce Davida. Hosanna na výsostech! (Mk)
- Hosanna Synu Davidovu! Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově! Hosanna na výsostech! (Mt)
- Požehnaný král, který přichází ve jménu Hospodinově. Na nebi pokoj a sláva na výsostech! (Lk)
- Hosanna, požehnaný, jenž přichází ve jménu Hospodinově, král izraelský. (J)

Kdo je zástup a kde jsou zákoníci?

- Marek zástup nemá. Pláště a ratolesti z polí rozprostřeli „mnozí“ a volají „ti, kdo šli před ním a za ním“. Ježíš dojede do Jeruzaléma, vejde do chrámu, obhlédne terén zítřejšího střetu s prodáváči a směnárníky a odebere se s Dvanácti na nocleh do Betanie. Zákoníci nikde.
- Matoušův zástup prostírající pláště je „mohutný“, „jiní“ stelou odsekané ratolesti stromů, volají „zástupy, které šly před ním i za ním.“ Příjezd do města způsobí rozruch „to je ten prorok ježíš z Nazareta v Galileji“, Ježíš bez dalšího čistí chrám, o tom pojednám v další kapitole. Zákoníci se objevují až když děti obklopené uzdravenými slepými a chromými u zpěvrácených stolů směnárníků opěvují Syna Davidova.

---

¹⁹ Gn 49:10-11 Juda nikdy nebude zbaven žezla ... dokud nepřijde ten ... své oslátka si přiváže k vinné révě

Za 9:9 Rozjásěj se, sijónská dcero, dcero jeruzalémská, propukni v hláhol! Hle, přichází k tobě tvůj král, spravedlivý a zachráněný, pokořený, jede na oslu, na oslátku, osličím mláděti.

- Lukášův zástup je „zástup učedníků“, pláště snad kladou jen ti dva, kteří přivedli oslátka, ratolesti nestele nikdo, zástup učedníků volá hlasitě a radostně.
Někteří farizeové ze zástupu Ježíše nabádají, aby učedníky napomenul, ten odpovídá pravděpodobně citátem z Abakuka²⁰ „Budou-li oni mlčet, bude volat kamení.“ (viz též pozn. 24) Před vjezdem pronesl proroctví zkázy Jeruzalému, vešel do chrámu k jeho očištění.
- Zástup v Janově podání je „mnoho poutníků, kteří přišli na svátky ... vzali palmové ratolesti, šli ho vítat a volali“ a kteří měli svědectví o vzkříšení Lazara „od zástupu, který byl s ním, když ho vzkřísil z mrtvých“.
Farizeové „si řekli: Vidíte nic nezmůžete, celý svět se dal za ním.“

Shrnutí

Ježíše při vjezdu do Jeruzaléma vítají jako Mesiáše – jeho učedníci. Podle synoptických evangelií je to různý počet lidí. Obecně učedníci nejsou omezeni na „dvanáct“. Podle Jana ho vítají poutníci. Zákoníci se vyskytují jen v Janovi a v Lukášovi. Ti Lukášovi Ježíše napomínají, Janovi jen rezignovaně přihlížejí.

4.2.2 Očištění chrámu

Očištění chrámu je vedle uzdravení posedlých v Gerase/Gadaře druhá příhoda, kdy výsledkem Ježíšova činu je spoušť. Jestli po hromadném utonutí stáda vepřů prosili místní Ježíše, aby odešel, nemá chaos způsobený Ježíšovým očištěním bezprostřední zjevné nesouhlasné následky, ale do seznamu provinění se to započítává (.).

Mark

Podle Marka se očištění odehrálo až druhý den po příjezdu do Jeruzaléma. Ježíš začal vyhánět²¹ – možná ani nevyhnal – prodavače a kupující, zpřevracel stoly a stánky a nedovoloval, aby někdo s čímkoliv procházel a učil je (u Matouše „řekl“), „Což není psáno ‚Můj ' dům bude zván domem modlitby pro všechny národy²²?‘ Vy však jste z něho udělali doupe lupičů“ (11:17). Velekněží a zákoníci hledali, jak ho zahubit, ale báli se lidu. V Markovi je to druhá úrada o Ježíšově záhubě, tentokrát z prostředí „velekněží a zákoníků.“

---

²⁰ Abk2:11

²¹ ἤρξατο ἐκβάλλειν aorist ind, med.

²² Iz 56:7c, Jr7:11

Matouš

V Matoušově podání Ježíš očišťuje chrám za všeobecné pozornosti a rozruchu, který způsobil jeho příjezd do Jeruzaléma. Vyhnal²³ prodavače a kupující, z převracel stoly a stánky. Řekl (u Marka „učil“) „Je psáno: ‚Můj dům bude zván domem modlitby,‘ ale vy z něho děláte doupe lupičů“ (21:13). V této vypjaté situaci přicházejí slepí a chromí a on je uzdravuje, děti volají „Hosanna Synu Davidovu,“ velekněží a zákoníci se hněvají, apelují na Ježíše: „Slyšíš co říkají?“²⁴ Ježíš odpovídá citací ze Žalmu 8 „Z úst nemluvnátek připravil sis chválu“

Lukáš

V Lukášově podání začal vyhánět prodavače a řekl jim „Je psáno: ‚Můj dům bude domem modlitby,‘ ale vy jste z něho udělali doupe lupičů (19:46). Pak denně učil v chrámě, zákoníci a předáci lidu usilovali o to, aby ho zahubili, ale nevěděli kudy na to z obav z lidu, který mu „visel na rtech“. U Lukáše je to první dohoda o Ježíšově záhubě.

- Jan

Jan klade očištění chrámu na začátek Ježíšova veřejného působení, časově jako druhý čin po svatbě Káně Galilejské. Vyličení události je nejpodrobnější, dojem z výsledného chaosu nejbarvitější (2:14-21): v chrámu našel prodavače dobytka, ovcí a holubů, vyrobil si bič, všecky z chrámu vyhnal i s ovci a dobytkem, směnárníkům rozházal mince, stoly převracel, prodavačům holubů řekl: „Odneste to odtud! Nedělejte z domu mého Otce tržiště!“ Židé se ptají po legitimačním znamení k takovém konání, Ježíš odpovídá „Zbořte tento chrám, ve třech dnech jej obnovím“²⁵ „Čtyřicet šest let byl tento chrám budován, a ty jej chceš postavit ve třech dnech?“ Skoro jako by Ježíše nebrali vážně. Text tady trochu drhne – pokud vyhnal všechny, kdo s ním vlastně rozmlouval? Snad vyhnal jen „všechny prodavače“ Ježíš vprostřed všeho nepořádku, kolem učedníci a poutníci a požadují vysvětlení.

---

²³ ἔξῆβαλεν, aor. ind akt.,

²⁴ Matouš toto napomenutí pro mesiášskou oslavu od třetí strany umisťuje do chrámu, Lukáš popisuje podobnou situaci při vjezdu do Jeruzaléma. Volání při vjezdu se týká mesiášského pověření, citace Žalmu 8 je na hranici sebezbožštění a proto pro Ježíše nebezpečná. Ježíš zde cituje LXX, v hebrejském textu Hospodin buduje ústy nemluvnat sílu (kvůli protivníkům a jen maličko ubírá člověku, aby nebyl bohem).

²⁵ ἐγερῶ - vzbudím, kraličtí překládají „vzdělám“ Luther „errichte“, Vulgáta „excitabo“. To všechno má originálu bližší smysl než ekumenický překlad „postavím“

Shrnutí

Ježíš má pravdu, je psáno „bude domem modlitby ...“, avšak tady přinejmenším vystupuje z kontextu: On, který ctí sobotu zvláštním způsobem, cituj Izajáš (56:6,7) promlouvajících k proselytům, kteří ctí šabat a pevně se drží smlouvy – ty Hospodin (tedy Otec) ve svém domě modlitby oblaží radostí a jejich oběti zápalné dojdou na jeho oltáři zalíbení a „*Jeho* dům se bude nazývat domem modlitby pro všechny národy.“ Závažná je zmínka o lupičích. Je to odkaz na Jeremjášovo proroctví zkázy chrámu (Jer 7:11) a Ježíšův výrok se tak dá interpretovat jako proroctví zkázy (Unheilprophetie). Sám výpad proti prodavačům (holubů) je pravděpodobně útok proti ustanovení Lv 14:26 o možnosti koupit náhradu za prvotinu²⁶. Citace Žalmu 8 (Z úst nemluvnat ...) je pro Ježíše rovněž nebezpečná z pohledu budoucího procesu. Z pravověrného židovského hlediska se Ježíš opět dopouští stavění sebe sama Bohu na roveň.

Vnější reakce na samo vyhnání je překvapivě klidná. V pozadí je ale další ujednání o Ježíšově záhubě (Mk 11:18, Lk 19:47) anebo výroky, které by mohly být chápány rouhačsky (Ústa nemluvnat ... Mt 21:16, obnovení chrámu Jan 2:19)

Na tomto místě na několik odstavců opustíme srovnávání s Janovým evangeliem., protože Jan zcela vynechává klíčové momenty veřejné činnosti v Jeruzalémě po „vjezdu“

4.2.3 Podobenství o zlých vinařích

Podobenství o zlých vinařích (Mk 12:1, Mt 21:33, Lk 20:9) je součástí přímé polemiky mezi Ježíšem a zákoníky v chrámu. Podobenství ve všech synoptických evangeliích následuje po nevyjasněném sporu o Ježíšovu pravomoc, po němž text evangelií o reakci velekněží, zákoníků a starších neříká sice nic, tedy ani to, že by přispěl k porozumění Ježíše. Podobenství o zlých vinařích samo je prakticky stejné ve všech třech evangeliích, majitel vinice po marných pokusech o dohodu s pachtýřem a nakonec po zabití vyslaného syna zahubí vinaře a vinici svěří jinému. Všechny tři verze jsou uzavřeny výrokem o kameni úhelném, starozákonní vazbou na Žalm 118:22-

---

²⁶ Lv 14:23-26 Na místě, které si on vyvolí, aby tam přebývalo jeho jméno, budeš jíst před Hospodinem, svým Bohem, desátky ze svého obilí, moštu a čerstvého oleje i prvorozených kusů svého skotu a bravu, aby ses učil bát Hospodina, svého Boha, po všechny dny. Kdybys měl dlouhou cestu a nemohl je donést, protože místo, které vyvolí Hospodin, tvůj Bůh, aby tam spočinulo jeho jméno, bude od tebe vzdáleno, až Hospodin, tvůj Bůh, ti požehná, směníš je za stříbro, stříbro zavážeš, vezmeš do ruky a půjdeš na místo, které si Hospodin, tvůj Bůh, vyvolí. Tam koupíš za to stříbro všechno, po čem zatoužíš, skot, brav, víno, opojný nápoj, cokoli budeš chtít, a budeš jíst před Hospodinem, svým Bohem, a radovat se i se svým domem.

23, Matouš a Lukáš doplňují důležitou poznámku o kameni tříštícím a drtícím. Ve všech třech evangeliích končí podobenství tím, že se nepřátelé (Mk12:12), velekněží a zákoníci (Mt 21:46) nebo zákoníci a velekněží (Lk 20:19) opět Ježíše chtějí zmocnit, resp. dostat ho v tu hodinu do rukou. Samo podobenství je celkem zřejmé varování elitám, které si je správně vyloží jako útok proti sobě. Je to však jen podobenství, které by nemělo mít váhu argumentu. Pro Ježíšův život je nebezpečný dodatek o kameni úhelném, na který kdo padne, roztříští se a na co on padne, to rozdrťí. V Matoušově verzi Ježíš ještě, aby nebylo mýlky, dodává „Proto ... vám Boží království bude odňato a dáno jinému národu.“

Kámen úhelný je z Žalmy 118: Kámen, jejž zavrhli stavitelé, stal se kamenem úhelným, stalo se tak skrze Hospodina, tento div před našimi zraky²⁷. Verš má další vazbu do Izaiáše: Já to jsem, kdo za základ položil na Siónu kámen ... úhelný drahý, základ nejpevnější ... za měřicí šňůru беру právo, za olovnici spravedlnost. Lživé útočiště smete krupobití a skryší zaplaví vody.²⁸ To může být v očích zákoníků další příklad sebezbožštění. Aby toho nebylo dost, ztotožní Ježíš tento kámen úhelný hned další větou s Izaiášovým kamenem, který „oběma domům Izraelským bude kamenem úrazu, skálou, o kterou budou klopýtat, osidlem a léčkou, mnozí padnou a roztříští se²⁹“ a kamenem z Daniela, který v Nebukadnezarově snu se stal obrovskou skálou, královstvím, které zůstane na věky, který však před tím rozdrtil zlatou, stříbrnou, měděnou a železnou a hliněnou sochu čtyř jiných království: kdo padne na ten kámen, roztříští se a na koho on padne, toho rozdrťí³⁰ (Mt 21:44, Lk 20:18). Takto usazené do prorockých slov o kamenu padajícím a napadaném se podobenství stává vlastizrádnou řečí, řečí proti chrámu a hrozbou vydání Božího království jinému národu. Tady je pro Ježíše riskantní to, že Boží království se může chápat i politicky a geograficky – jako vláda nad zemí Izraele.

Shrnutí

Podobenství o zlých vinařích mohlo popudit, samo o sobě by však nemělo být trestné, teprve narážky na proroky a žalmy mohou znamenat podezření ze sebezbožštění a útok na chrám, popřípadě samu existenci Jeruzaléma, Izraele, národa, lidu, který si Bůh vyvolil.

---

²⁷ Ž 118:22-23

²⁸ Iz 28:16

²⁹ Iz 8:14-15

³⁰ Dan 2:34-35, 44-45

4.2.4 Varování před zákoníky, běda zákoníkům, nářek, zkáza chrámu

Systém Ježíšova učení vypadá, že zůstává na půdě judaismu, ovšem objevují se „reformní prvky“. U některých věcí posouvá smysl, některé interpretuje nově, zaměřuje se na chudé, radikalizuje požadavek lásky k bližnímu. To všechno by nemělo přinášet nebezpečí. Učívá ovšem „jako ten, kdo má moc³¹ a ne jako zákoníci“, a k tomu to ještě provází učení mocnými činy (např. Mk 1:22 uzdravení posedlého), s oblibou v sobotu. S takovou pověstí přichází do Jeruzaléma. Navíc už se farizeové (u Jana Židé) před jeho příchodem dohodli, že ho zahubí. Co Ježíš učil před příchodem do Jeruzaléma víme zejména z kázání na hoře a kázání na rovině a z občasných sporů s farizeji a zákoníky. Co učil před velikonoce v Jeruzalémě, to vlastně nevíme, zaznamenané jsou spory s protivníky (daň císaři, spor o vzkříšení), rozhovory s „partnery“ farizeji (největší příkázání). Obsah toho, co říkal když „učil v chrámě“ a lid mu visel na rtech, neznáme. S jednou výjimkou, totiž řečí, která je v Matoušovi rozčleněna do tří částí: Varování před zákoníky, Běda zákoníkům a farizeům a Nářek nad Jeruzalémem.

Varování před zákoníky podle Marka a Lukáše je stručné: vyžadují počty a vyjídají domy vdov, jejich zbožnost je povrchní a stavěná na odiv. Stihne je tím přísnější soud. Ve verzi Matoušově ještě je pokyn činit, co řeknou, neboť zasedli na stoličce Mojžíšově, avšak nejednat podle jejich skutků. To samo popouzí, ale nemělo by to být důvodem hrdelního trestu.

Část „Běda zákoníkům“ (Mt 23:13nn) je ale tvrdý výpad proti elitě, kterou přímo či nepřímo nazývá syny pekla, pokrytci, obilnými hroby plnými lidských kostí, vrahy proroků, plemenem zmijí a ptá se jak uniknou pekelnému trestu. „Hle, proto vám posílám proroky a učitele moudrosti i zákoníky a vy je budete zabíjet, křižovat, budete je bičovat ... aby na vás padla všechna spravedlivá krev od spravedlivého Ábela až po krev Zacharjáše. Amen pravím, to vše padne na toto pokolení.“ Jestli doteď byly mesiášské narážky nepřímé nebo vyslovené dětmi nebo učedníky, tady se Ježíš ke svému božskému pověření přiznává naplno. „Posílám proroky - Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας“ není vysloveno jako přímá řeč za Otce, Ježíš se vyslovuje sám za sebe, v očích farizeů a zákoníků se nutně dopouští rouhání. Nakonec věta „Aby na vás padla všechna spravedlivá krev ... to všechno padne na toto pokolení“ není než kletba proti předákům. Viděno zákonicky, porušuje se Ex 22:27b „... nebudeš proklínat předáka ve svém lidu“. Formulované je to jen apodikticky, pokud zůstáváme v textu písemné Tóry (a pro nás z ní není úniku, protože ani ona sama navenek nic o ústní Tóře neví), nemá to právní následek. Ale před prokletím se Ježíš ještě dopouští rouhání: vyslovením věty o posílání proroků se staví na roveň Bohu. A co už by bylo zneužitím Jména,

---

³¹ ὡς ἐξουσίαν ἔχων

rouháním, ne-li toto? Následuje Nářek nad Jeruzalémem, proslovený také ještě přímo před farizeji a zákoníky. Obvinění z kamenování proroků, chtěl jsem shromáždit své děti jako kvočna kuřátka pod svá křídla³² a nechtěli jste, hle váš dům se vám ponechává pustý³³, od nynějška mě neuzříte, dokud neřeknete „požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově. Přiznáním Ježíše k mesiášství nebo synovství končí rozhovory mezi Ježíšem a zákoníky, další bude zatčení. Při vjezdu do Jeruzaléma volaly zástupy „Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově.“ Teď mě neuzříte, dokud to neřeknete vy, zákoníci. Při odchodu z chrámu jako dovětek ke svému rozhorlení říká učedníkům o chrámu: Vidíte to všechno? Amen pravím vám, nezůstane kámen na kameni, všechno bude rozmetáno. Neříká „rozmetám“, ale v bezprostřední souvislosti s předchozím boho-rovným výstupem, kletbou a nářkem to tak může vyznít.

Lukáš zařazuje řeč proti farizeům (11:37n) ještě před příjezdem do Jeruzaléma, na návštěvu u farizeje, který ho pozval k jídlu. Řeč je tu situována jako Ježíšova odpověď na farizeův údiv nad vynecháním mytí rukou. Má mnoho společných částí s Matoušovou verzí, jen proroky Jeruzalému neposílá sám mluvčí, ale nechává je poslat Boží moudrost, která také vyslovuje kletbu o krvi Ábelově až po krev Zachariášovu. Také nářek nad Jeruzalémem nechává Lukáš Ježíše pronést jindy: po oslavném volání zástupu těsně před vjezdem do Jeruzaléma. Varování před zákoníky a předpověď zkázy chrámu zůstávají tam, kde jsou u Matouše, tj. „varování“ je poslední citovaná řeč k lidu před zatčením, předpověď zkázy chrámu říká učedníkům, ale nijak ji netají.

Marek řeč proti farizeům vůbec do evangelia nezařadil, varování před zákoníky a předpověď chrámu jdou začleněny stejně jako u Lukáše.

Shrnutí

Ježíš se dosud vyjadřoval víceméně nekonfliktně (Syn člověka má moc odpouštět hříchy, je pánem nad sobotou, hosanna synu Davidovu). V prvním konfliktním vystoupení, při očištění chrámu, se ještě ovládne a říká „Je psáno: Můj dům bude domem modlitby“.

V emotivním kázání proti farizeům a zákoníkům mluví Ježíš způsobem, který snadno budí podezření z rouhání („proto k vám posílám proroky“). Cestou pryč ještě odsoudí chrám (všechno bude rozmetáno)³⁴

---

³² Dt 32:11 , Ex 19:4

³³ Jer 7:9: Svůj dům jsem opustil, odvrhl jsem své dědictví, co mi bylo nejmilejší, vydal jsem do rukou nepřátel. 22:5 - Neuposlechnete-li těchto slov, přísahám při sobě, je výrok Hospodinův, že tento dům bude obrácen v trosky

³⁴ K případné námitce ze směřování synchronního literárního přístupu a historizujících shrnutí částí posuzovaných badateli jako prorocství ex-eventu: takhle to je v textu evangelia.

4.2.5 Rozhodnutí velekněží

V malém odstavci o rozhodnutí nebo rozhodování velekněží a zákonů po vylíčených konfliktech – po varování před zákoníky, nářku na Jeruzalémem a předpovědi zkázy chrámu – se objevuje slovo lest (Mk, Mt).

V Markově verzi od teď už Ježíš nevystupuje v chrámu. V užším kruhu učedníků „když byli sami“ káže malou apokalypsu a odchází do Betanie pro pomazání. Mezitím v Jeruzalémě velekněží a zákoníci přemýšlejí, jak by se ho lstí zmocnili a zabili ho. Podobně u Matouše už Ježíš veřejně nevystupuje, káže malou apokalypsu a čtyři podobenství, odchází do Betanie pro pomazání, mezitím v Jeruzalémě se velekněží a starší lidu usnesou, že se ho zmocní lstí a že ho zabijí. V Lukášově podání Ježíš po řeči proti farizeům a malé apokalypse neodchází do Betanie, pomazání obdržel od hříšnice při společném jídle v domě farizeově³⁵, zato ještě denně učí v chrámě od časného rána a všechen lid ho poslouchá. Velekněží a zákoníci přemýšlejí jak by ho zahubili. Přemýšlení jim usnadní Jidáš, který se teď jde s nimi domluvit.

Na tomto místě se vrátíme zpět i k Janovu líčení. Klíčové rozhodnutí rady padlo v synoptickém líčení po konfliktech při Ježíšově vyučování v chrámu pravděpodobně v době, kdy se mu dostalo pomazání v Betanii (Mk, Mt), respektive kdy, už pomazaný, ještě učil v chrámu (Lk). V Janově verzi se rada rozhodne po vzkříšení Lazara, zdůvodněním je to rozhodnutí politické: lépe, aby jeden člověk zemřel za lid (viz str. 8)

4.3 Zatčení

V synoptické verzi zatknou Ježíše po paschální večeři, v Janově podání po večeři „krátce před Velikonocemi“, při modlitbě v zahradě Getsemane (Mt, Mk) na Olivové hoře (Mk) za potokem Cedron (Jan). Všechna tři označení znamenají totéž místo. Na synoptické cestě do zahrady předvídá Ježíš Petrovo zapření, s obsahem soudního jednání však souvisí jedině řeč o někdejším vyslání učedníků a o meči zaznamenaná u Lukáše: vezmi měšec a mošnu nebo prodej plášť a kup si meč. Musí se totiž naplnit „byl započten mezi zločince“³⁶ (22:37). Ve všech podáních také zatýkáci komando přichází pod vedením Jidáše. Komando je od velekněží zákoníků a starších s Jidášem poslaný zástup s holemi a meči (Mk, Mt), zástup v čele s Jidášem, totiž kněží, velitelé stráže a

---

³⁵ Bylo to krátce po uzdravení v sobotu, kdy se o něj začali poprvé zákulisním způsobem zajímat zákoníci a farizeové, po kázání na rovině a uzdravení setníkova sluhy a syna Naimské vdovy. V místě, kde Matouš u farizea při společném jídle nechává Ježíše pronést řeč „Běda farizeům“

³⁶ Iz 53:12, ČEP má uhlazující překlad „byl počten mezi nevěrníky“. V hebrejštině je מִן הַצְּרוּרִים, podle slovníku [20] zahrnuje významy od zločinců až po odpadlíky. LXX překládá ἀνόμοις,

starší (Lk). V Janově vyprávění veden Jidášem přichází s chrámovou stráží dokonce oddíl vojáků. Přítomnost vojáků znamená přítomnost Říma.³⁷ Ve všech čtyřech variantách vypukne potyčka, při níž jeden z učedníků³⁸ mečem (!) zraní jednoho z příslušníků chrámové stráže. Ježíš potyčku zarazí napomenutím učedníka sáhnuvšího po meči, všechny čtyři varianty zástupu umožní, aby se učedníci rozprchli (Mk, Mt, Jan), u Jana na výslovnou Ježíšovu žádost. Synoptický zástup „vztahuje „ruku“ na Ježíše po Jidášově polibku (Mk, Mt), Ježíš uzdraví zraněného (Lk). Ve všech synoptických podáních Ježíš hodnotí své zatčení: vyšli jste na mě jako na povstalce³⁹ a denně jsem učil v chrámu a nezmocnili jste se mě. Důvod: aby se splnila prorocství (Mk, Mt). Lukáš naplnění prorocství nezaznamenává, konstatuje jen to „denní učení“ a přidává: Toto je vaše hodina, vláda tmy. Připomeňme, že v době, kdy podle Mk, Mt byl Ježíš v Betanii, tak v Lukášově verzi dál chodil časně zrána do chrámu a učil. Všichni synoptici líčí Jidášův polibek jako označující znamení pro zatýkací komando.

Janovo podání se liší ve dvou nebo třech podstatných rysech.

Za prvé Ježíš má režii zatčení v ruce. U synoptiků je označen, Jan ho nechává vydat sebe sama (a tím naplnit slova verše 10:18 z promluvy o dobrém pastýři Svůj život dávám za ovce ... mám moc svůj život dát a mám moc jej opět přijmout⁴⁰). Ježíše podle synoptiků „všichni opustili a utekli,“ podle Jana Ježíš sám zjednáva volný odchod učedníků „řekl jsem vám, že já jsem. Hledáte-li mne, nechte ostatní odejít.“⁴¹

Druhý rozdíl je přítomnost vojáků. Podle synoptiků je zatčení věc židovských institucí, u Jana už může být přítomná římská moc (s výhradou v poznámce 37).

Třetí rozdíl je „Já jsem,“ Ježíšovo přiznání. Přišli tam s pochodněmi, lucernami a zbraněmi a Ježíš ... vyšel a řekl jim: Koho hledáte? Odpověděli mu: Ježíše Nazorejského⁴² Řekl jim: já jsem⁴³. A oni couvli a padli na zem

³⁷ Jan neříká „římských vojáků“ (στρατιῶται), ale kohortu (σπεῖρα), pojem, který má vojenský význam. Kraličtí ale překládají „zástup“, KJV „band of men“ a Brown sám je v komentáři neurčitý (str. 250, 251), ale římskou přítomnost při zatýkání připouští byť s komentářem, že to nezapadá do Janova celkového vidění římské účasti, když v Janově podání má Pilát s Ježíšem spíš soucit (rather sympathetic to Jesus). Podle [20] σπεῖρα je „Rotte“ – třetina Kohorty

³⁸ Jan podává zprávu, že to byl Petr

³⁹ ὡς ἐπὶ ληστῆν

⁴⁰ a to zas odkazuje na Dt 32:39 Nyní hled'te, jsem jedině já, jiný bůh vedle mne není, já usmrcuji i obživuji, zdeptal jsem, a zase zhojím, není, kdo by vytrhl z mé ruky.,

⁴¹ aby se naplnila další Ježíšova slova „abych neztratil nikoho z těch, které mi dal, ale vzkřísil je v poslední den“ (6:32, O chlebu života) a „...zachovával jsem je v tvém jménu, které jsi mi dal; ochránil jsem je, takže žádný z nich nezahynul, kromě toho, který byl zavržen“ 17:12, modlitba z učedníky)

⁴² Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον

(18:6). V tom, jak toto Ježíšovo „já jsem“ interpretovat, nepanuje shoda. Např. D.F.Strauß do „já jsem“ klade celou Janovu christologii⁴⁴, E. Stauffer v tom slyší theofanickou formuli, O. Betz radí „neizolovat z kontextu a teologicky nepřeceňovat“⁴⁵, Tresmontant vidí za každým ego eimi hebrejské ani-hu jako vazbu se sponou a jakýkoliv ontologický (on píše existenciální) obsah odmítá⁴⁶. To, že padli na zem, interpretuji tedy tak, že ve hře je Boží jméno a my nevíme, jak mu měl zástup v Janově podání rozumět: zda padl na zem proto, že před sebou viděl Boží vtělení nebo ze strachu, co se teď stane po takovém rouhání. Teprve na Ježíšovo opakované „říkám, že jsem to já“ pokračuje zatýkání podobně jako u synoptiků, potyčkou, z níž známe konkrétní jména: učedník Petr a Malchos, chrámový sluha.

Shrnutí

Ve všech verzích se zatčení odehraje tajně v noci, na začátku pesachu (synoptici), před pesachem (Jan), ve všech čtyřech verzích přivede zatýkající zástup Jidáš. Ve všech podáních dojde se také objevuje politický moment. U synoptiků v poznámce „jako na povstalce (ληστικής) jste na mě vyšli“ u Jana se politické pozadí projevuje přítomností vojáků. Lest (δόλος) zmíněná v Mk a Mt jako by zůstala ve slepé uličce, ale může se skrývat právě v téhle politické novince.

4.4 Výslech u velekněze

Zatčeného Ježíše přivedou k veleknězi a dál se svědectví rozcházejí. Matouš a Jan velekněze jmenují – Kaifáš. Marek a Lukáš mluví jen o „veleknězovi“.

O vlastním výslechu podává nejjednodušší zprávu Jan: Ježíš je v nočním výslechu dotazován na učení a na učedníky. S odkazem na ty, kteří slyšeli, když veřejně mluvil Ježíš odmítne odpověď a vyslouží si ránu do obličeje od strážce, pro, dnes bychom asi řekli, „pohrdání soudem“ a odvedli ho ke Kaifášovi. Před tím ještě mluví se strážcem o věcném důvodu bití: Jestli je to správně, proč mě biješ? Líčení je trochu nepřehledné pokud jde o osobu velekněze, napřed totiž přichází Ježíš k veleknězovu tchánovi Annášovi, o něm

---

⁴³ ČEP překládá řecké ἐγώ εἰμι jako „to jsem já“

⁴⁴ Strauß, *Das Leben Jesu ...* [16], str. 557 Je tedy v tom „Já jsem“ obsaženo celé bohatství (Fülle) toho, co Kristus je, celá božskost jeho osoby. Také proto působí, jím vysloveno, jako nadpřirozené slovo moci.

⁴⁵ Odkaz v Betz, *Die Probleme ...* [3] str. 634 pozn 197, Stauffer, *Jesus Gestalt und Geschichte*, Bern 1957,

⁴⁶ Tresmontant, *Hebrejský Kristus* [17] str. 148, 237

se během výslechu mluví jako o veleknězi. Ten ho nakonec po konfliktu se stráží posílá ke zeťovi Kaifášovi, který byl „toho roku“ veleknězem.

V Lukášově verzi se žádný noční výslech nekoná. Ježíše hlídají na dvoře veleknězova domu, stráž ho tupí hrou na slepou bábu při které ho bijí a posmívají se mu jako prorokovi. Ráno ho odvedou před radu.

Líčení podle Marka a Matouše je líčení v pravém smyslu soudní. Velekněží a celá rada (συνέδριον) hledají, pro co by mohli Ježíše odsoudit k smrti, avšak předvolání svědkové se neshodují ve výpovědích. To je vážná překážka pro jakýkoliv důvod, protože podle zákona (Dt 17:6) „Ten, kdo má zemřít, bude usmrcen na základě výpovědi dvou nebo tří svědků. Nebude usmrcen na základě výpovědi jediného svědka.“ Svědkové potom Ježíše obviňovali z toho, že řekl, že zboří chrám a vystavět ho ve třech dnech. U Marka se svědectví se opět neshodovala, u Matouše je to nejasné, zpráva vypadá, jako by se konečně dva shodní svědkové našli. Zřejmě na usvědčení nestačí ani to. Velekněz vyzývá Ježíše k obhajobě, Ježíš mlčí. Tradičně se zde odkazuje k Izaiášově čtvrté písni o Božím služebníkovi.⁴⁷ Velekněz (Kaifáš u Mt) konečně klade otázku: Jsi mesiáš, syn Požehnaného (Mk), syn Boží (Mt)? A Ježíš přerušuje mlčení. Marek dává Janovo „ego eimi“ do tohoto místa: Já jsem. Některé rukopisy to zmírňují na „Ty sám říkáš, že já jsem“. V Matoušově vyličení Ježíš neříká „já jsem“, jen „Ty sám jsi to řekl“. Oba shodně nechají Ježíše prohlásit „A uzříte Syna člověka sedět po pravici Moci⁴⁸ (δυναμείως) a přicházet s oblaky nebeskými. Velekněz roztrhne roucho, rozhodne, že není třeba dalšího svědectví, neboť všichni slyšeli rouhání. Rada rozhodne, že za to je hoden smrti (ἔνοχον εἶναι θανάτου). A začali ho tupit podobným způsobem, který popisuje Lukáš. Rozdíl je v tom, že Lukášovi tupitelé jsou mlátičky z chrámové stráže, u Marka a Matouše to vypadá na členy rady. Podle Marka jej tupili jako proroka, podle Matouše jako mesiáše.

Podle Lukáše se noční zasedání nekonalo, velekněz roucho netrhá. Velekněží, zákoníci, starší, rada se schází „jakmile nastal den“ a rovnou kladou mesiášskou otázku. Odpověď připomíná spor o pravomoc z Lk 20:1-7: Řeknuli, neuvěříte, na mou otázku neodpovíte. Ale od této chvíle bude Syn člověka sedět po pravici moci Boží⁴⁹ (δυναμείως τοῦ θεοῦ). Tady Ježíš vynechá přicházení s oblaky nebeskými, radě místo po pravici moci buď nevádí nebo to chce ještě upřesnit: jsi tedy Syn Boží? Sami říkáte, že já jsem (ὅτι ἐγὼ εἶμι).

---

⁴⁷ Iz 53:7 Byl trápen a pokořil se, ústa neotevřel; jako beránek vedený na porážku, jako ovce před střihači zůstal němý, ústa neotevřel. 1. píseň: 42:1-9 nekřičí a hlas nepozvedá, 2. píseň: 49:1-9 ... který má pozvednout Jákobovy kmény, 3. píseň 50:4-11 ... nastavuji záda těm, kteří mě bijí a své líce těm, kdo rvou mé vousy, neukrývám svou tvář před potupami a poplíváním

⁴⁸ ČEP tady překládá trochu posunutě „po pravici Všemohoucího“, v Mk i v Mt je v řečtině „dynaméos“, doslova síly, moci

⁴⁹ ČEP i zde překládá všemohoucího Boha.

Na to rada: Nač ještě potřebujeme svědectví? Slyšeli jsme to z jeho úst. Celé shromáždění povstalo a odvedli ho k Pilátovi.

Před prací s textem o Pilátově vyšetřování je třeba se krátce podívat zpět do veleknězova domu v Markově, Matoušově a Janově scénáři. Marek: A hned zrána „dohodnuvše se“ (συμβούλιον ποιήσαντες) spoutali, odvedli a vydali Ježíše Pilátovi. Matouš je přísnější: Ráno, učinivše usnesení o Ježíšovi, že má být usmrcen⁵⁰, spoutali ho, odvedli a vydali vladaři Pilátovi. Janův velekněžský Kaifášův dvůr přijal Ježíše od tchána Annáše. Časně zrána bez dalších jednání odvedou Ježíše do místodržitelského paláce.

Shrnutí

V Janově verzi se uskuteční noční výslech u Annáše a žádné ranní jednání. Noční vyšetřování u Annáše nemá žádný výsledek. Dostane ránu „za drzost“, vytkne to s ranařovi, jde ke Kaifášovi a ráno k Pilátovi. Není vůbec odsouzen. V Lukášově podání se výslech koná až druhého dne ráno, v noci jej tupí a bije stráž na dvoře veleknězova domu, a to jako proroka. Při ranním líčení odpoví na mesiášskou otázku odmítnutím, Syn člověka po pravici – neúplná narážka na Daniela – nechá radu v klidu, zato Boží synovství ukončí zasedání, není třeba dalších svědectví. Ježíš není odsouzen, jde se k Pilátovi. Marek a Matouš znají noční zasedání bezprostředně po zatčení Ježíše, marné pokusy Ježíše usvědčit a jeho přiznání k mesiášství formulí „já jsem“ stvrzené parafrází Daniela 3:17. Na to rada usoudí, že „je hoden smrti“. Někteří členové rady a strážní se mu vysmívají jako prorokovi (Mk) nebo jako mesiášovi (Mt). Ráno se koná ještě jedno shromáždění rady, ta se usnese, že Ježíše předá Pilátovi (Mk) resp. že má být usmrcen a předá ho Pilátovi (Mt). Dvě jednání zůstávají bez rozsudku (Jan, Lk), dvě rozhodnou, že Ježíš je hoden smrti pro rouhání (Mk, Mt), v jednom případě to ještě potvrdí ranní zasedání. V případě obou nočních zasedání velekněz roztrhne svá roucha⁵¹. To je zarážející ze dvou důvodů: Zaprvé všechny zprávy o tom, že někdo roztrhl roucho nebo šat známe dosud jen Starého zákona: Jákob, Jozue, Jiftach, David a služebnictvo, Achab, Elíša, Jóram, Atalja, Chizkiáš, Jóšiáš, Ezdráš, Mordechaj a Jób. Zatím vždycky ten, kdo trhal roucha, činil tak ve smutku ze ztráty někoho blízkého nebo z nějaké těžké újmy Izraele. V celé té sérii je ojedinělé roztržení roucha Eliášova při Eliášově ohnivém nanebevzetí. Důvodem Eliášova zoufalství je, že odchází veliký Vozataj Izraele. Jediný

---

⁵⁰ προίτας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον... κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατῶσαι αὐτόν

⁵¹ Kapitulu roztržení roucha věnuje i Brown v *Death of Messiah* [5] §23 Element A, str 517 s podobným biblickým východiskem (smrt milované nebo důležité osoby) a s exkursem do dalších kultur, bez konkrétního závěru.

případ roztržení roucha v evangeliu⁵² se dosvědčuje právě při Ježíšově procesu a učiní tak velekněz, který tím porušuje zákon. A to je druhý důvod k zamyšlení: Lv 10:6 nařizuje kněžím: Nebudete mít své hlavy neupravené a neroztrhnete svá roucha, abyste nezemřeli. A podle Lv 21:10 – Kněz, přední mezi svými bratry, na jehož hlavu byl vylit olej pomazání a který byl uveden v úřad, aby oblékal kněžské roucho, nebude mít vlasy na hlavě neupravené a neroztrhne své roucho.

4.5 Řízení u místodržitele

Ve všech verzích zahajuje Pilát Ježíšův výslech otázkou „Ty jsi král židů?“ Ve všech verzích fakticky, byť ne vždy literárně, předchází obvinění od velekněží (Mk), velekněží a starších (Mt), celého shromáždění (Lk) a neurčených Židů (Jan). Ve všech podáních se vrací motiv mlčení⁵³ u Jana se vrací otázka, kdo má moc život dát nebo vzít (19:10)⁵⁴, všechny verze nás zpravují o snaze Piláta propustit Ježíše, o jehož nevině je přesvědčen a o „barabášovském“ ústupku davu: vydání Ježíše popravčímu oddílu.

4.5.1 Synoptici

Nejkratší verze, Markova, je literárně postavená na hře se zamlžením pojmů král Židů a řečený král Židů. A je asi nejsvižnější tím, jak předsune do úvodu téma, které teprve další větou upřesňuje. Ty jsi Král židů? Ty sám to říkáš, odpověď jako Matoušově veleknězi. Odkud to Pilát ví? Velekněží ne něj mnoho žalovali. Věta se obrací k začátku i k pokračování: Nic neodpovídáš, pohleď, co všechno žalují. Mlčení jako před radou. Schází se zástup, aby si vyžádal jednoho vězně. Pilát se ptá, aniž říká, o koho jde, Chcete propustit krále Židů (τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων)? Věděl, že mu ho starší vydali ze zášti. Zástup chce Barabáše. Pilát zjišťuje přání zástupu: Co chcete, abych učinil s tím, kterému říkáte král Židů (τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων)? Ukřižuj! Pilát nevidí důvod, dotazuje se zástupu: Co vlastně udělal špatného (τί γὰρ ἐποίησεν κακόν)? Odpověď je „Ukřižuj“. Pilát, aby vyhověl, vydá jim Barabáše. Ježíše dá zbičovat a vydá ho, aby byl ukřižován. Během celého jednání se Pilát neposadil na soudnou stolicí, ani si neumývá ruce na znamení nesouhlasu.

---

⁵² Jediný případ roztržení roucha v evangeliu ovšem není jediný v Novém Zákoně. Pavel a Barnabáš např. roztrhli svůj oděv, když v Lystře zjistili, že se k jejich uctění koná obětní průvod (Sk 14:13)

⁵³ Iz 53:7

⁵⁴ Jan 10:14, Dt 32:39

Matoušova verze kompletně přebírá kostru Markova líčení, liší se však titulováním účastníků a Matouš ji rozšiřuje o soudnou stolicí, vzkaz manželky, sebeklání Židů a Pilátovo mytí rukou. V úvodu nazývá Piláta vladařem (ἡγεμόνος), v ději pak o něm mluví jako o Pilátovi. Ježíše se ptá hned po předvedení Ty jsi král Židů, ale pak o něm mluví jak o Ježíši, zvaném pomazaný (Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος χριστός). Barabáš je tu „pověstný vězeň“, neříká se zda je nebo není vrah. Markův Pilát nabízí jako první volbu k propuštění krále Židů, Matoušův Pilát nabízí zástupu hned volbu mezi dvěma konkrétními osobami – Ježíšem, řečeným pomazaný a Barabášem, podle některých rukopisů Ježíšem Barabášem. A usedá na soudnou stolicí. Než odpoví zástup, přichází odpověď z nečekané strany, Pilátova manželka vzkazuje: „Nezačínej si nic s tím spravedlivým! Po vynuceném propuštění Barabáše následuje mytí rukou se slovy Nejsem vinen krví tohoto člověka, je to vaše věc a proslulé Krev jeho na nás a na naše děti.“

Lukášovo jednání u Piláta se od Markova pojetí vzdaluje nejvíc. Lukáš na rozdíl Marka a Matouše reprodukuje obsah obžaloby: Rozvrací národ, brání odvádět daně císaři, prohlašuje se za pomazaného krále (λέγοντος ἑαυτὸν χριστὸν βασιλέα εἶναι). Královská otázka i odpověď jsou stejné jako u Marka, je však rozšířená o Pilátův dodatek: Ty jsi král Židů? Ty sám říkáš. Já na něm neshledávám viny. Pilát, protože Ježíš působil v Galileji, posílá ho ke galilejskému správci Herodovi toho času přítomnému v Jeruzalémě, ten, uražen jeho kouzelnickou pasivitou a mlčením (kladl mu mnoho otázek), ho potupně ve slavnostním šatu posílá zpět. Z textu evangelia sice známe politické rozdělení země (Lk 3:1) nezjistíme však, kdo vlastně měl nad Ježíšem soudní pravomoc. Soudě podle výsledku to nakonec je Pilát, který se po této výměně obžalovaného s Herodem spřátelí a svolá velekněze, radu a lid. Lukášův Pilát, aniž by cokoli naznačil o zvyku propouštět ve svátek jednoho vězně přesvědčuje všechny, že na Ježíšovi nic hodného smrti nenalézá ani on ani Herodes a že ho nechá potrestat a propustí. Všichni chtějí Barabáše, Pilát se ptá čeho se dopustil, že on viny neshledává, dal by ho zbičovat a propustil, nakonec podléhá sílícímu křiku, propouští buřiče a vraha a Ježíše „vydá, aby se s ním stalo, co chtěli.“

4.5.2 Jan

Pilátovu soudu v Janově podání nepředchází žádné líčení před radou. Předchozí rozhodnutí o Ježíšově záhubě nestojí na rouhání, nýbrž je politické, vedené obavou, aby si Římané nevyložili Ježíšovo počínání jako politickou aktivitu proti Římu: „Lépe aby zemřel jeden za lid“. Obvinění Ježíše před Pilátem je zvláštní i samo předání je zvláštní: Pilát, římský místodržitel, osobně vyjde před palác vyzvednout neznámého obžalovaného a optá se na důvod obžaloby. Doprovod k němu totiž nemůže přijít, aby se v jeho domě

neposkrvnil před hodem beránka⁵⁵. Scéna má teologickou závažnost např. v kontrastu úzkostlivého dodržování rituální čistoty a špinavého jednání dokresleného nicneříkající první variantou obžaloby: „Kdyby nebyl zločinec, nebyli bychom ti ho vydali.“ „Sud'te si ho podle svého zákona.“ „Nám není dovoleno nikoho popravít.“ Uvnitř paláce pak začne vyšetřování skoro synopticky: Ty jsi král Židů? Janův Ježíš odpoví otázkou To máš ze sebe, nebo ti to řekli? Následuje to, co si pravděpodobně sliboval Lukášův Herodes, známý rozhovor o království ne z tohoto světa zakončený „bezpřívlastkovou“ královskou otázkou, nikoliv král Židů, nýbrž: Tedy jsi přece král? Následuje už řádná synoptická odpověď: Ty sám to říkáš, prodloužená do rozhovoru o pravdě. V tomto místě Pilát opět osobně vychází před palác, aby sdělil tam čekajícím Židům, že na něm vinu (αἰτία) neshledává, a že jim podle tradice toho krále Židů propustí, oni však chtějí Barabáše. To byl vzbouřenec. Na to dá Pilát Ježíše zbičovat, vojáci, ho při tom ponižují bitím a výsměchem, maškarou s trnovou korunou a purpurovým pláštěm, Ave, rex Iudaeorum!

Připomeňme si teď cíl našeho zkoumání – proč a jaký Pilát se dostává do kréda 300 let poté. V synoptických verzích přichází bití až poté, co Pilát Ježíše vydá, aby byl ukřižován. Sledujeme sérii tří vydání: Ježíš je vydán radě, rada vydala Ježíše Pilátovi, Pilát ho vydal, aby byl ukřižován. Čistě v jazykové rovině, v tom, jak věta o vydání vždy oddělí novou fázi příběhu, jako by Pilát neměl s dalším utrpením Ježíše nic společného. Jen ho vydá. Janovo vyprávění skrývá v obrázcích empatického vyšetřovatele, který běhá preferovat žalobcům před soudní budovu o průběhu procesu, důležitou skutečnost, že Pilát dal Ježíše bičovat, urážet a tupit ještě před tím, než ho vydal, aby byl ukřižován. Teď Ježíš netrpí pod nikým jiným než Pontským Pilátem. Ten potřetí vychází ven z paláce, s Ježíšem ještě s korunou a v purpurovém plášti, k čekajícím Židům, aby jim ukázal, že na něm nevidí vinu (αἰτία). Když ho viděli, velekněží a služebníci křičí Ukřižovat! Tato scéna vypadá jako ilustrace Iz 53 2b-3. Pokračuje spor o soudní pravomoci z prvního setkání Piláta a starších: sami si ho ukřižujte, já v něm vinu (αἰτία) nevidím. Přichází druhá varianta obžaloby: „Máme zákon a podle toho musí zemřít, protože se vydával za Božího syna.“ Boží syn, Pilát se lekne, vrátí se k Ježíšovi do Paláce pro vysvětlení, Ježíš teď začíná mlčet, Pilát varuje, že má moc (ἐξουσία) Ježíše propustit i ukřižovat. To je z pohledu našeho zkoumání – Pilát v krédu – další důležitá věta. On se tím blamuje, neboť tu moc má jen propůjčenou. Na teď a dočasně. Blamuje se nevědomky, protože neví, že má před sebou ztělesnění té moci (J 10:18 ⁵⁶, Dt 32:39). Ježíš to naznačí: „Máš tu moc, ale neměl bys,

---

⁵⁵ Mohlo by jít o nějaké poskrvnění dotykem s nečistým předmětem, který před tím mohl být „znečištěn“ podle některého ustanovení Lv 15, 17 nebo 22, popř. Nu 19

⁵⁶ I v J10:18 Ježíšova moc je ἐξουσία stejně jako Pilátova, Jan vůbec nepoužívá slovo δούναμις

kdyby ti nebyla dána shůry.“ Pilát se však zejména přiznává k odpovědnosti za rozsudek. Ježíšův výrok „proto ten, kdo mě tobě vydal má větší vinu“ (ἀμαρτία)⁵⁷ na tom vlastně nic nemění. Pilát vychází počtvrté před palác ve snaze Ježíše propustit, Židé v argumentaci přecházejí na pole římské politiky – „Kdo se vydává za krále, je proti císaři, jestliže ho propustíš, nejsi přítel císařův.“ Pilát jako by chtěl ukázat, kdo je tu pánem, konečně „zasedl k soudu“, tím se teď stává vtělením římské moci. Z této pozice činí pátý pokus o propuštění Ježíše. Mám ukřižovat vašeho krále? Nemáme krále, jen císaře, blamují se pro změnu Židé. Pilát vydá Ježíše k ukřižování: Tu jim ho vydal, aby byl ukřižován a oni se ho chopili. Zrádná věta. Kdo by skončil se čtením tady, mohl by si myslet, že Pilát vydal Ježíše Židům, aby ho ukřižovali.

Shrnutí

Evangelia se shodují v tom, že rada před Pilátem žaluje Ježíše pro jeho nárok na královský titul a jako vzbouřence narušujícího veřejný pořádek a snad i politickou stabilitu. Je to, řečeno v tehdejší kontextu a dnešním jazykem, obžaloba z účasti v teroristickém spiknutí. Ze zprávy o procesu se také dozvídáme, že současně s Ježíšem jsou zavřeni nějakí jiní vzbouřenci (teroristi), kteří se dopustili vraždy. Že šlo o vzpouru a vraždu, to jasně dokládá Marek, u ostatních to není tak zřejmé, u dvou evangelistů není zmínka o vraždě (Mt, Jan). Museli být nejméně tři, protože nejméně dva později ukřižovali s Ježíšem a jednoho jim Pilát propustil. Mohlo jich však být víc, text počet neupřesňuje. V soudním líčení Ježíš ani nepopře ani nepřijme královskou hodnost a pak už jen mlčí. Přes toto mlčení, které podle římských právních zvyklostí znamená souhlas,⁵⁸ Pilát nenalézá, z čeho by šlo Ježíše obvinít, a chce ho propustit na jakousi tradiční amnestii⁵⁹, vyhlášenou při svátcích. Je pod takovým nátlakem zástupu navedeného radou, že nakonec propustí populárního vzbouřence Barabáše. Ačkoliv dvakrát usedne na soudnou stolicí, nevynesou rozsudek, Ježíše proti svému přesvědčení „jen“ vydá, aby byl ukřižován. To je základní kostra procesu všech čtyř podání s jednou výhradou: podle Janova líčení nebyl před palácem žádný „zástup“ nýbrž jen rada a sluhové. Při pozornějším čtení a zasazení do kontextu celého Písma však

---

⁵⁷ Pokud mluví o vině nebo nevině Pilát, říká αἰτία. To se dá přeložit jako dluh (Schuld), obvinění, ale i jako důvod nebo příčina. Také např. Kainovo provinění je αἰτία ἵπυ. Ježíš, když Pilátovi říká, kdo ponese větší vinu, říká ἀμαρτία hřích. Jaká je Pilátova αἰτία, o tom se Ježíš nezmiňuje. V původním významu je ἀμαρτία chyba, omyl, zanedbání, ἀμαρτάνω znamená také netrefit se, minout cíl. LXXX používá ještě výraz πλημέλεια ὀψῆς, který se týká nejčastěji kultovních provinění v obětních řádech.

⁵⁸ Theissen, Der historische Jesus, [4], str 401

⁵⁹ Tradice vydávat jednoho vězně před svátkem Pascha je historicky sporná

v textu objevíme vrstvy nebo sdělení mezi řádky, které říká něco víc a někdy něco jiného, než co dává součet slov.

Synoptici

V nejpovrchnější rovině zarazí Pilátova ústupnost davu, resp. zástupu ve dvou věcech. Jednak úspěšné vynucení, aby propustil vraždícího odbojáře namísto Ježíše, kterého k propuštění nabízel, jednak rozhodnutí vydat Ježíše k ukřižování jako by na přání zástupu. Z textu víme o tradici propustit jim jednoho vězně, tu asi Pilát ctí. Druhá věc je Pilátova ochota nechat dav nebo zástup mluvit do soudního rozhodnutí. Z jiného místa víme o Galilejcích, jejichž krev Pilát smísil s krví jejich obětí (Lk 13:1). Tak se z textu evangelia dozvídáme, že se Pilát nerozpakoval zmasakrovat podezřelou skrumáž, vzbouřenec nezbouřenec: V té souvislosti je divná Pilátova vytrvalá snaha přesvědčit zástup o Ježíšově nevině. Možná mu čest a svědomí nedovolí přiznat vinu tam, kde ji nevidí. Tak proč Ježíše nepustí z vlastního rozhodnutí a nechá se ovládat „ulicí“. Že by se bál nepokojů kvůli jednomu propuštěnému, je nepravděpodobné. Evangelia svědčí o tom, že naopak byly obavy z nepokojů v případě Ježíšova zatčení. V textech je tu nenápadně zasunutá ještě jedna symbolika skrytá v překladech řečtinou počínaje přes latinu až k národním jazykům: jméno toho propuštěného Barabáše znamená v aramejštině „syn otce“. Z textu evangelií se nedá ani trochu odvodit, že by zástup volal vědomě „chceme syna otce“, někteří badatelé mají za to, že se v jistých případech jedná o obvyklé jméno ale ta poťouchlost v textu je. Soudní proces u Piláta je zarámován vydáním: ve všech verzích je napřed Ježíš vydán radě, rada vydá (παράδίδωμι) Ježíše Pilátovi a Pilát nakonec vydá (παράδίδωμι) Ježíše, aby byl ukřižován. Ve všech verzích kromě Lukáše dá Ježíše zbičovat ještě před tím, než ho vydá, aby byl ukřižován. V Markovi a Matoušovi následuje jedno za druhým tak těsně, že se ten rozdíl je téměř nepostřehnutelný. U Lukáše je bičování z Pilátova rozkazu pravděpodobné, ale evangelista se o něm výslovně nezmiňuje, mluví o něm jen Pilát v nabídce k propuštění.

U Marka je pak ještě jedna zvláštnost vyprávění: Pilát jako by si utahoval z obou stran a při procesu se bavil. Pilát manipuluje zástupem a ne zástup Pilátem jak se na první pohled zdá. Celá hra na krále Židů je jenom pohanské rouhání, možná neuvědoměle, ale je: Chcete propustit krále Židů? Ptá se Židů. Ne? Tak co s tím, kterému říkáte král Židů, ptá se těch, kteří mu tak neříkají. Tento moment se ztrácí v líčení Matoušově, který ho nazývá Ježíš řečený pomazaný⁶⁰. Pokus Pilátovy manželky o zasahování do procesu nemá pro naše

---

⁶⁰ v ČEP Mesiáš, BKR Kristus, já se raději držím doslovného překladu, který je v českém kontextu blíž významu „král“. V řečtině a speciálně v NZ zákoně má slovo „christos“

zkoumání význam. Pilátovo mytí rukou je opačným pólem židovského „Krev jeho na nás a na naše děti“, jehož zařazení do textu evangelia přineslo mnoho židovské krve na křesťany a na jejich, to je naše děti. Lukášovo rozšíření o výsledk před Herodem může znamenat pokus o zbavení se odpovědnosti nebo naopak vykreslení odpovědnějšího Piláta, který konzultuje případ s kolegou vládcem, nebo to má jen teologicky dokreslit, jak se smlouvají vládcové země proti Hospodinu a jeho pomazanému podle Ž2⁶¹. Pozoruhodné je, že Herodes, který ho chtěl zabít (Lk 13:31) ho posílá zpět k Pilátovi s opovržením a poníženého.

Jan

Janovo líčení vypadá pravděpodobněji v tom, že Pilát se nepokouší přesvědčit dav nýbrž jen radu. Mohlo to být i se sluhy nemálo lidí, ale není to zástup „obyčejných“ Jeruzalémců. Nepravděpodobně však vyzní jeho pochopení pro obavy členů rady, aby se u něj neposkvřili před pesachem. Zdvořilost s jakou opakovaně chodil referovat o průběhu procesu a skoro až uctivý způsob rozhovoru s Ježíšem podivuhodně kontrastuje s krutou samozřejmostí, s kterou dal Ježíše zbičovat a ponižovat uprostřed výsledku. Pilát také děle vzdoruje židovskému nátlaku, povolí až když židé začnou s výhružnými intrikami a skrytými výhružkami komplikací u císaře.

Závěr

Na otázku, zda Pilát je osobně odpovědný za týrání Ježíše odpovídám: ano! Bez ohledu na historické zprávy, tlaky ze strany židovských elit, jen ze samotného textu evangelií dovozují, že v onom řetězu vydávání, radě – Pilátovi – „aby byl ukřižován“, Ježíš trpěl pod Pontským Pilátem právě ve chvíli, kdy ten ho měl ve své moci: přinejmenším ho osobně dal zbičovat. K ukřižování ho „jen“ vydal“.

4.6 Ukřižování a smrt

Marek a Matouš shodně popisují, že poté, co byl vydán, aby ho ukřižovali, se sešla celá setnina vojáků a pohrávali si s ním úplně stejně jako to popisuje Jan: purpurový plášť, trnová koruna, posměšné zdravení: Buď zdrav, židovský králi. Bití po hlavě, plivání, klekání, padání na zem. Potom ho oblékli do jeho šatů, o něž později budou losovat, odvedli na Golgotu a ukřižovali mezi dva povstalce. Lukáš nezná žádné tupení Ježíše ani od Židů ani od Římanů. Tabulka s nápisem viny obsahuje ve všech verzích „Kráľ Židů“. Ono

---

samořejmě širší vějíř významů, který se v češtině volbou jednoho výrazu omezuje. Já volím kalk: pomazaný.

⁶¹ J.B.Souček Utrpení Páně podle evangelií

nejznámější Ježíš Nazaretský Král Židů – INRI v hebrejštině, latině a řečtině je u Jana.

Kolemjdoucí z lidu, velekněží i zákoníci i spoluukřižovaní vzbouřenci Ježíše tupí ještě i na kříži, vrací se všechna obvinění kromě porušování soboty. Sobotu naopak v Matoušovi poruší velekněží a farizeové den po popravě, když zajdou za Pilátem, aby si vyžádal stráž ke hrobu a ještě v sobotu budou pečetit kámen.

Kapitola o ukřižování potvrzuje, že Pilát, ač podle evangelií toliko vydal, je odpovědný za Ježíšovo ukřižování. V markově i Matoušově verzi první věta za „vydal ho, aby byl ukřižován“ říká „Vojáci ho odvedli ... pak ho vedli ven, aby ho ukřižovali ... ukřižovali ho“, Matouš dokonce upřesňuje „vladařovi vojáci dovedli Ježíše ... ukřižovali ho“.

Lukáš volí v tomto kritickém místě věty s nevyjádřeným podmětem: A tak se Pilát rozhodl jim vyhovět (23:23) ... Ježíše vydal jejich vůli⁶² (23:26)...když jej odváděli, zastavili nějakého Šimona (23:25) .. ukřižovali (23:32) ...posmívali se mu i vojáci ...skonal (23:46) ...když setník viděl...velebil Boha (23:47) Teprve po dvaceti verších od „vydání“ se objevuje setník jako náznak přítomnosti Římské moci. O aktivní účasti vojáků není vůbec řeč. Ti se mu tak leda posmívali, setník poznal, že je to Boží syn. Až žádost Josefa z Arimatie Pilátovi o sejmutí Ježíšova těla nás vrací zpět pod Pilátovu pravomoc.

Jan volí podobnou větnou stavbu s nevyjádřeným podmětem, která budí dojem, že Pilát vydal Židům a ti ho ukřižovali: Odpověděli: Nemáme krále (19:15) ... tu jim ho vydal... a oni se Ježíše chopili (19:16) ...nesl svůj kříž na místo (19:17) ...tam ho ukřižovali (19:18) ... (spor o nápis) ... když vojáci Ježíše ukřižovali (19:23). Vojáci se objevují na místě nevyjádřeného podmětu sice dříve než u Lukáše, už po šesti verších, ale i tady vzniká na první pohled dojem, jako by ukřižování měli v režii Židé. Jan to napravuje faktickou poznámkou o vojácích a žádosti Josefa z Arimatie o sejmutí těla z kříže.

Jan nezaznamenává žádné tupení ani posměch, nezaznamenává ani setníkovu zvolání o Božím synovi, resp., tomto vskutku spravedlivém člověku. Zato se zmiňuje o námitkách velekněží proti nápisu viny, že neměl být „Králem Židů“, nýbrž „Vydával se za krále Židů“. Pilátovi jako by došla vstřícnost vůči radě prohlásí: co jsem napsal, napsal jsem. Všechna evangelia podávají zprávu o tom, že navečer po ukřižování požádal Josef z Arimatie Piláta o Ježíšovo tělo. A Pilát k tomu dává souhlas.

Z á v ě r

Těžko se dá předpokládat, že by ho vydal jen tak, ať s ním učiní, co chtějí. Má tedy zodpovědnost i za ukřižování i za zacházení s vězněm. Nehledě na

---

⁶² παρέδωκεν τῷ θελήματι αὐτῶν

bičování, pokud nějaké ponižování odsouzených nebo vydaných patřilo k běžným mravům doby, nic to nemění na skutečnosti, že odsouzený trpěl pod velitelem. Velitelem je v tomto případě Pilát, odsouzeným je Ježíš. Evangelia, nejvíc Lukášovo a Janovo, Pilátovu odpovědnost skrývají, resp. literárními prostředky odvádějí čtenářovu pozornost. Důvod se z textu samotného nedá zjistit.

4.7 Další spisy nového zákona

4.7.1 Pavlův proces

Způsob, jak evangelia popisují průběh procesu s Ježíšem před radou a před Pilátem, odpovídá zvěstovatelské potřebě jak svědčit o ukřižovaném Kristu. A zvěstování, jak je známe z evangelií, bylo sepsáno ve své době – na chvíli opustím vymezenou zahrádku biblického textu a zapojím povšechnou znalost historie – v době těsně po prohrané Židovské válce, která nebyla jednoduchá, ani pro křesťany ani pro Židy a nevyklučuji, že znění evangelií ovlivnily i praktické potřeby křesťanské obce: emancipovat se od židovství a podat obraz nekonfliktního vztahu s Římem v době, kdy římská moc tvrdě dopadla na Židy po prohrané válce..

Pravděpodobně realističtější analogii Ježíšova procesu podávají Skutky apoštolů v části 21:27 až 26: Pavla chtěli zabít pro odpadlictví a řečem proti chrámu a nehodlali se ptát místodržitele. Pravda je, že to nebyla poučená rada, která se Pavla zmocnila, nýbrž lid v chrámu. Na poslední chvíli ho zachránila římská jednotka. V pevnosti způsobí něco vzruchu Pavlovo: já jsem, totiž římský občan, velitel na druhý den svolá velekněží a celou radu, Pavel k ní hovoří, šikovně poštvá farizeje a saduceje vzájemně proti sobě, velitel se dozví o úkladech, které chystají někteří Židé proti Pavlovi a kterým by těžko zabránil a pošle ho k místodržiteli do Cesareje. Za pět dní rada s právníkem Tertullem přednese proti Pavlovi žalobu spočívající zejména v tom, že vyvolává nepokoje a chtěl znesvětit chrám. Felix na něm neshledává viny, ale dva roky ho drží ve vězení, jednak v naději na úplatek, jednak aby se zavděčil Židům. Až nový prokurátor Festus obnoví řízení z popudu rady a Pavel se odvolá k císaři. Festus při návštěvě Agrippy požádá krále o pomoc s Pavlovým případem, protože se v něm nevyzná. Tak se Pavel dostane před Heroda Agrippu, který na něm, nenajde vinu: Tento člověk nedělá nic, za co by zasluhoval smrt nebo vězení. Mohl být osvobozen, kdyby se neodvolal k císaři

Z Pavlova procesu je zřejmé, že jednak židovská rada a „státní“ správa spolupracovaly i když asi často v nedůvěře i v jistém, nepřátelství. I když měl místodržící potřebu „zavděčit se Židům“, rozhodně neplnil zadání rady. Máme tu dost analogií s Ježíšovým případem: velitel svolá radu (viz Lk 23:13), rada žaluje, že vytváří nepokoje (to je proti Římu) a chtěl znesvětit chrám (my máme zákon a podle toho musí zemřít), prokurátor na něm nevidí vinu, posílá ho k Herodovi, ani ten vinu nevidí ...

4.7.2 Petrovy řeči proti Židům

Ohlas Ježíšova procesu s protižidovským postojem najdeme ve Skutcích apoštolských ve třech Petrových řečech, kde předhazuje Židům zabití Krista: V letničním kázání (2:23: ...a vy jste ho rukou bezbožných přibili na kříž), v řeči po uzdravení chromého (3:13 ... Bůh našich otců oslavil svého služebníka Ježíše, kterého vy jste vydali a kterého jste se před Pilátem zřekli, když ho chtěl osvobodit.), v řeči před soudem (5:30 Bůh našich otců vzkřísil Ježíše, kterého vy jste pověsili na kříž a zabili). Je však třeba mít na paměti, že Skutky jsou pokračováním Lukášova evangelia a že je psal též autor, který podává zprávu o vydání Ježíše radou a který dokonce zamlčuje, že Ježíše ukřižovali Pilátovi vojáci. Co tedy ví o Ježíšově zatčení a úloze rady nejstarší křesťanská literatura?

4.7.3 Pavlovy dopisy

Pavlovy dopisy jsou literatura z doby ještě před Židovskou válkou a z doby ne sice docela harmonického soužití pohanských a židovských křesťanů, to asi nebylo nikdy a víme to už ze Skutků apoštolských, nicméně z doby soužití v jedné církvi. Pavel, (resp. epištoly Pavlovi připisované), hlásá Krista ukřižovaného a zmrtvýchvstalého. O Pilátovi se zmiňuje jednou (1Tim 6:3), konkrétně o veleradě a vydání Ježíše není ani slovo. Existuje však věta 1Tes 2:14b-15, kde Pavel mluví o Židech jako těch, kteří Pána zabili, Ježíše a proroky. Mně je ta věta podezřelá z toho, že je vsunutá některým pozdějším opisovačem. Jednak jsou v ní slovní obraty, které Pavel nikde jinde nepoužívá, jednak naprosto vybočuje ze vztahu farizeje Pavla k Židům, pro něhož je daleko spíš typický obrat předně Žid, ale i Řek“ a Bůh nezavrhl svůj lid, který si předem vyhlédl (Ř 11:2) a pokud někdo Ježíše vydal, tak to byl Bůh za nás za všechny (Ř 4:25, 8:32).

5 Mimobiblické zdroje

Doslovné čtení některých částí evangelia a jejich implementace do naší časnosti je jedna z příčin křesťanský antijudaismus různého zabarvení a intenzity, který má na svědomí mnoho zla napáchaného křesťany na Židech od čtvrtého století po rasový antisemitismus století devatenáctého a šoa století dvacátého. Jedním z takových nenápadných projevů je i ten zmatený citát ze zpěvníku [1] Boží cesta⁶³ v úvodu této práce. Proti takovým výkladům se musí

---

⁶³ Pozoruhodné, jaká se v tom textu katolické písně projevuje nesoudržnost: Pilát stanoví: Bud' zbaven života a hned v další větě se říká : Piláte, ty měkčí srdce máš, ne na kříž přibíti .... mě dáš.

nutně postavit nejen ten, koho ohrožují, židovští autoři, ale i kriticky myslící křesťan. Proti doslovné implementaci textu do naší časnosti stojí konfrontace doslovného znění s našimi poznatky o této časnosti ještě z jiných zdrojů. A zjistíme, že Pilát byl krutý a nemilosrdný vladař, že dokonce byl Římem právě pro svou tvrdost odvolán, že ukřižování je v Ježíšově době výhradně římský způsob popravky vzbouřenců a otroků, že není doložen nějaký zvyk Privilegie paschale, velikonoční amnestie, že průběh vyšetřování před radou neodpovídá tomu, co víme o „jednacím řádu“ synedria, že to s odnětím hrdelního práva v Judeji není tak jisté, že z historických pramenů neznáme velekněze Kaifáše ...

Z kritických publikací budu dál vybírat poznatky zejména z [4] Theisen, Merz, *Der historische Jesus*, [3] Betz, *Probleme des Prozesses Jesu*, [15] Philippon *Haben wirklich die Juden Jesum gekreuzigt?* Při tom budu sledovat skupiny témat nebo problémů podle kostry spisu Otto Betze.

5.1 Židé nebo Římané?

Kolektivní nařčení ze zabití Ježíše, které se opírá o zprávu, jež v sobě zahrnuje přinejmenším neshodu se současným historickým poznáním, nutně vede ke kritickému zkoumání zejména ze strany postižených, tedy židovských autorů, do debaty se samozřejmě zapojují i křesťanští autoři, a to nejméně od počátku 19. století. Betz píše o tom, že zejména z židovské strany existuje snaha proces očistit od vad, zatímco v současnosti (1982) to někdy na křesťanské straně vypadá tak, že dojde-li se v bádání k podílu židů na popravě Ježíše, mají hned obavy z nařčení z antisemitismu. Výsledky bádání vedou až k hypotézám, že židovská rada Ježíše chtěla svými kroky zachránit (Ch. H. Cohn, *Reflection on the Trial and Death of Jesus*). Není to předem vyloučená věc. V Markově líčení procesu i Piláta je záhadná rovina výsměchu radě i Ježíšovi. Sanhedrin jistě nemusel být vzor svatosti, ale historie přičítá krutosti spíš „králům“, jako byl Archelaos. Zato Sanhedrin, který odsoudil člověka k smrti jednou za 70 let byl poznamenán jako vražedný soud (Mišna Makkot 1.10)⁶⁴. Paul Winter v knize *On the Trial of Jesus* vidí Ježíše jako „pravého syna Izraele, kterého Římané bez vážného důvodu ukřižovali a kterého, rovněž bez důvodu, učinili křesťané Božím Synem.“ (Betz str. 568). Philippon říká v úvodu [15], že ukřižování je výhradně římský způsob popravky. To nemusí být pravda. Od roku 1866 se našly prameny svědčící o tom, že i Židé popravovali způsobem, který se dá vyložit jako ukřižování. Betz zmiňuje tyto případy: 2.stol př. n. l, velekněz Jakim (Alimos) ukřižoval rabínského učitele Jose ben Joezera. Farizeus Simon ben Šetach (polovina 1. stol př. n. l.) nechal „pověsit“ 80 žen pro čarodějnictví, Alexander Janaios nechal za živa pověsit

---

⁶⁴ Newmann, Siva, *Judaismus* [18], Lapide [14] str. 64

800 farizejských odpůrců, kteří proti němu povolali Seleukovce Demetria Eukaira. Betz oba poslední případy komentuje jako „tj. ukřižoval“, čili je vysoká pravděpodobnost, že šlo o ukřižování.

Ve snaze vysvětlit vnitřní rozpory v textech nějakou rekonstrukcí „jak to skutečně bylo“ vyslovují autoři teze např. o nedorozumění a nepochopení jeho poslání nebo čistě kerygmatickou představu Ježíše převrátí do představy „angažovaného bojovníka za lidi diskriminované a zbavené práv, který podlehl spojeným silám náboženského establishmentu (eines religiösen Establishments) a zkorumpovaného cizáckého panstva.“⁶⁵ Jedna z hypotéz říká, že Ježíš byl odsouzen výhradně římským soudem v rámci některého Pilátova preventivního zákroku jako potenciální nebo domnělý Zélóta, vyvolavatel nepokojů a slyšení před radou spolu s vykreslením Piláta usilujícího o Ježíšovo propuštění se do textu evangelií dostalo až jako důsledek oddělování judaismu a křesťanství po pádu chrámu v r. 70 a snahy o vykreslení vlídnějšího vztahu Říma a církve během Neronovského pronásledování⁶⁶. Někteří autoři vidí v pozadí procesu před veleradou naopak snahu rady o Ježíšovu záchranu. Vesměs panuje shoda v tom, že vylíčený průběh procesu před radou je nepravděpodobný až k jistotě, že tak to probíhat nemohlo, zatímco průběh u Piláta, alespoň pokud jde o důvod a, pokud pomíneme snahu Ježíše zachránit a na „Privilegium paschale, výsledek, víc odpovídá možné historické skutečnosti. Víra v nepravděpodobnost jednání rady se opírá o talmudické předpisy a předpokládané saducejské pojetí práva. Jen je škoda, že autoři neuvádějí, zda a do jaké míry platily příslušné pasáže Talmudu už na konci třetího desetiletí po Kristu.

5.2 Rabínská literatura o Ježíšovi

Zmínky o Ježíšovi v rabínské literatuře reagují už na existující křesťanskou literaturu, mají apologetický charakter a nemají žádný historický význam v tom smyslu, že by vnesly nějaký poznatek o samotném procesu. Mohou však ukázat změnu postoje židovských autorů od Ježíšova zatracování v prvních fázích židovsko-křesťanského potýkání po obraz Ježíše jako „pravého syna Izraele“. Někteří autoři dovozují, např. Johann Maier (Jesus von Nazareth in der talmudischen Überlieferung), že v 1. století, resp. před tím, než se stalo privilegovaným a státním náboženstvím, bylo křesťanství a téma Ježíše pro rabínskou literaturu nezajímavé a zmínky o Ježíšovi že byly vsunuty až později na místa polemiky s jinými mylnými učenými. Betz však trvá na tom, že tyto

---

⁶⁵ Betz [3]str 569, pozn. 14 – 16.

⁶⁶ Lapide [14] str. 85

zmínky jsou původní. Pro téma Pilát je také zajímavé, že ten se sice dostal do křesťanského vyznání, zato ho, na rozdíl od Ježíše, zcela ignoruje Talmud⁶⁷.

Dostí pádným důkazem zájmu rabínů o křesťanství je Birkat ha-minim, dvanácté „požehnání“ Amidy (Šmone esre, Osmnáctky židů). Jediná z osmnácti proseb má charakter prokletí minim a nocrim a do Amidy byla zařazena už v prvním století. Minim jsou obecně sektáři, nocrim byli původně křesťané židovští, v pozdějších staletích až do dnes jde o označení křesťanů obecně⁶⁸.

Na Ježíše se pravděpodobně vztahuje i označení Ješu ben Panthera jako urážlivá slovní hříčka: panna (parthenos) svedená vojákem Pantherem. Z dalšího textu a kontextu znevažování Ježíšova původu je zřejmá jen mlhavá znalost⁶⁹. V Barajtě k Traktátu Sanhedrin (43a) je zachován popis Ježíšovy popravy, který se v mnohém shoduje s předpisem průběhu kamenování v Sanh 6.1, jako by autor jen dosazoval jména a místa do právního textu. Po čtyřicet dní se vyhlašuje se rozhodnutí Ježíše kamenovat jako kouzelníka (ham'kašep), svůdce (hamesít) a toho, kdo navádí k odpadnutí od Hospodina (hammadích) a současně se vyzývají k vyjádření svědkové obhajoby. Protože se na jeho obhajobu nic nenachází, je pověšen v den přípravy Pesachu. Překlad celého záznamu z němčiny je v Příloze 2 na str. 48. Text sám nemá význam pro historickou rekonstrukci procesu, ale ukazuje, jak byla židovská talmudická tradice opatrná v hrdelních záležitostech: v dlouhá lhůtě 40 dnů a výzvách k obhajobě. Zpráva obsahuje i důležitý rozpor – říká, že Ježíše pověsili, avšak vyvolatel ohlašuje kamenování. Záznam dokumentuje, že pro Židy je představitelné pověšení mrtvého těla popraveného delikventa jako zpřísněný trestu prokletím podle ustanovení Dt 21:22. Tedy nikoliv ponižování ještě nepotrestaného odsouzeného, ale prokletí v podobě pověšení mrtvého těla na dřevo jako součást rozsudku, ne ukřižování živého člověka. I důvody kamenování jsou odlišné od důvodů uváděných v evangeliu: kouzelnictví, svádění a odvádění od Hospodina. Evangelium uvádí jako důvody k popravě úsilí o zboření chrámu (a v literatuře je to interpretováno též jako falešné proroctví), rouhání a buřičství. Pečlivá snaha Talmudu o předvedení procesu jako konaného důsledně podle práva tak čelí nedobrému evangelijnímu dojmu z nočního bleskového rozhodnutí rady. Avšak takto formulovaná dostává se sama do sporu jak s Talmudem tak s Písmem. Podle Sanh 6.1 se kamenování ohlašuje jen jednou, podle Dt 13:9-11 se hamesít, ten kdo svádí k modloslužbě příbuzné, kamenuje bez odkladu a bez milosti (to je mimo jiné bez vyšetřování, kdo by co věděl ve prospěch delikventa)

---

⁶⁷ Betz [3] str 571

⁶⁸ Drexlerová [9]str 39

⁶⁹ Betz [3] str 571, (Tosefta Chullin 2,22.4;Talm. Šabbat 14,14b, 104b, Sanhedrin 67a)

Záznam v Barajtě se shoduje s Janem pokud jde o datum popravy: Janova i rabínská verze nechávají Ježíše popraviti 14 nisanu v den přípravy, což je podle řady autorů historicky pravděpodobnější, podle Betze to však má čistě teologické resp. apologetické pozadí u Jana (Ježíš jako obětovaný Beránek) a vyhovuje rabínské tendenci k dodržení Míšny, totiž zákazu odsoudit k smrti v sobotu nebo o velkém svátku nebo v den před svátkem.. Obvinění z kouzelnictví, svádění a navádění k odpadnutí od Hospodina v Rabínské literatuře vychází z textu celého evangelijního líčení, tedy nejen z popisu vlastního procesu. Pro omezený prostor nebudeme tu zdůvodňovat jednotlivá nařčení. Důležité je, že v prvních staletích se vždy jedná o polemicky laděné apologetické texty, dokazující, že Ježíšova poprava byla v souladu s právem. Teprve později, určitě nejpozději v 19. století, se argumentace otáčí výhradně proti Pilátovi a římské moci. A průběh popsany v evangeliích pokládá za tendenční a neuskutečnitelnou podle tehdejšího práva.

5.3 Nezávislé zdroje

Jako nezávislé zdroje označují spisy Flavia Josefa a kumránské svitky. Flavius, když se zmiňuje o křesťanech nebo o Ježíšovi, nečiní tak s nějakým apologetickým podtextem. Kumránské svitky ještě o budoucích událostech nemohou nic vědět. Zdroje však mohou objasnit (a také zkomplikovat) některé otázky související s naším tématem.

5.3.1 Flavius Josephus

Flavius Josephus se událostí ukřižování přímo dotýká všehovšudy na dvou místech: v pasáži zvané Testimonium Flavianum“ (Antiquitates 18:63)⁷⁰, a ve zmínce o sesazení Annáše v r. 62 pro ilegální svolání synedria kvůli popravě Jakuba, bratra Ježíše, tak řečeného Krista (Antiquitates 20:211). Kromě těchto dvou záznamů jsou pro vykreslení vztahu Piláta k Židům důležité záznamy o vnesení obrazů císaře do Jeruzaléma krátce po nástupu do úřadu (Ant 18:55), nepokojích kolem stavby vodovodu za peníze z chrámového pokladu (Ant 18:60), masakr Samařanů u Gerizim (Ant 18:81-88) a masakr o Pesachu roku 36 (Ant 20:105), po němž byl Pilát definitivně z Judeje odvolán. Záležitost s korouhvemi s obrazem božského císaře je pro naše téma zajímavá, neboť je to historicky doložený případ, kdy dav nebo zástup Jeruzalémských si na Pilátovi vynutil rozhodnutí něco „vydat“. Má to ovšem docela jiné obrysy než případ Ježíše a Barabáše. Dav nepožaduje vydání vzbouřeneckého vraha, ale vyobcování obrazů, symbolů císařské moci a císařského božství z Jeruzaléma. Dav také nepožadoval něčí smrt, nýbrž odstranění obrazů i za cenu smrti vlastní: A než by po pětidenní demonstraci uposlechl rozkazu k rozchodu,

---

⁷⁰ <http://www.facingthechallenge.org/josephus.php>, umístění se z Betze nedalo zjistit

který byl vyřčen z viditelné soudní stolice, dav obklíčený vojáky ulehl na zem v odhodlání raději zemřít než připustit porušení zákona. Tady Pilát kapituloval. V jiných případech už ne, naopak, prokázal takovou míru krutosti, že musel po stížnostech Židů být odvolán.

„Testimonium Flavianum“, Flaviovo svědectví, je krátká zmínka o Ježíšovi v 18. knize Starožitností, která vyzní skoro jakoby autor byl křesťan a na první pohled vypadá jako zfalšovaná nějakým křesťanským opisovačem. Vedle „originální“ verze existuje ještě Arabská verze přibližně stejného rozsahu, avšak neutrálního vyznění, již někteří badatelé považují za pravděpodobně původní. Objevena byla ve spisu Agapia (Agapius), arabsko-křesťanského spisovatele 10. stol. Shlomo Pines⁷¹ se domnívá, že by tato verze mohla pocházet z nějaké nedochované verze Eusebiovy církevní historie. Existuje ještě verze třetí, která se těm dvěma podobá, ale je kratší. Jde o pokus o rekonstrukci Gézy Vermese⁷². České překlady a Flaviův řecký text všech tří verzí jsou v příloze 3 na str. 49

Jak se z neutrální zprávy stal málem hymnus, na to se pokouší odpovědět např. Ernst Bammel v „Josephus-Studien“. Drobnou úpravou několika slov: např. místo původního ἀπηγάγετο (odvedl) použít ἐπηγάγετο (přivedl), původní ἀπατηθέντες (podvedení) opsat jako ἀγαπήσαντες (milující)⁷³. Ať je však Flaviova zpráva o Ježíšovi jakkoliv laděná (Bammel např. hodnotí zmínku o mesiášství jako ironickou a za předpokladu jím navrhovaných záměn se dá Flaviův postoj hodnotit jako souhlasný s rabínským, totiž že jde o svědce a naváděče k odpadnutí), potvrzuje proces konaný sice z iniciativy předních Židů, avšak je to proces Pilátův a je to Pilátův rozudek.

Betz v souvislosti s nařčením z plánu zbořit chrám ještě rozebírá problematiku falešného proroka, kterou Flavius pojímá v souladu s ustanovením Dt 13 a 18 a z toho plynoucí „Gamalielovské rady“ (viz Sk 5:34-39), tj. nechat věc dalšímu vývoji v Božích rukou – jestliže se podle proroctví nestane, šlo a proroctví falešné. Otázku falešných proků teď vynechám, Ježíš jako prorok nakonec souzen nebyl, k otázce zboření chrámu se ještě vrátím. Flaviův výčet falešných proroků je pro nás teď zajímavý jako další důkaz Pilátovy, resp. Římské politiky potlačování jakéhokoliv náznaku nepokojů:

Samařský prorok (Ant 18:85-87) hodlal na hoře Gerizim najít svaté předměty

---

⁷¹ Shlomo Pines An Arabic version of the Testimonium Flavianum and its implications, Betz [3], str. 582, pozn. 55

⁷² Všechno kolem Vermesovy rekonstrukce je třeba ještě doložit akademickými „papírovými“ zdroji, to co tu uvádím, pochází všechno z internetu. Nalezené internetové zdroje vypadají dost důvěryhodně, ale Vermese chápu zatím jen jako pole k dalšímu prostudování.

⁷³ Betz [3] str. 583

z Mojžíšovy doby. Sešlo se mnoho lidí, Pilátovi jezdcí je rozehnali, mnohé zajali a mnohé vůdce zabili.

Theudas (Ant 20:97-99, Sk 5:36) hodlal jako Jozue zadržet vody Jordánu. Než se svými „podvedenými“ stačili dojít na místo, pobila je Pilátova jízda, mnohé zatkli, Theudase sťali

Žid z Egypta (Bellum 2:261-263, Ant 20:167-168) hodlal z Olivové hory poručit chrámovým zdem, aby se zřítily jako zdi Jericha za časů Jozue. Shromáždění násilně rozehnali vojáci prokurátora Felixe (58-60), prorok sám zázračně unikl.

Flavius ale hodnotí dobře i dva proroky sporných „výsledků“ nebo proroctví zkázy. Sporný výsledek Jana Křtitele, kterého nakonec popravili a proroctví zkázy Ježíše syna Ananjáše. Případ tohoto Ježíše Ananjášova je vedle už zmíněného zatčení Pavlova další důkaz spolupráce židovských a římských úřadů. Tento Ježíš (Ἰησοῦς υἱὸς Ἀνανίου) (Bellum 6:300-309) prorokoval čtyři roky před válkou proti městu, chrámu i lidem, židovské úřady ho předaly Albinovi, kterému neodpovídal na žádnou otázku a Albinus ho propustil v přesvědčení, že má co činit s bláznem. Ježíš syn Ananjáše zahynul při obléhání Jeuzaléma Římány. Vedle Pavlova zatčení je to druhý příklad, kdy židovská správa někoho vydá místodržiteli.

5.3.2 Kumránské svitky

Zdroje vně novozákonního kánonu, o nichž jsme zatím letmo pojednali dokreslují „okolí“ Ježíšova procesu, jenže rabínskou tvorbu nemůžeme považovat za nezávislou, pokud se vztahuje přímo k Ježíšovi nebo křesťanství, nese vždycky apologetické prvky nebo se na Ježíše a jeho učení dívá jako na herezi. Soudní pravidla vycházejí z písemné Tóry, jsou ale i pod vlivem Tóry ústní, která sice byla dána Mojžíšovi současně s tou Písemnou, ale svou podobu v Mišně a Talmudu bude ještě chvíli hledat⁷⁴. A farizeové ještě nejsou dominantní směr židovství – druhým pólem židovství jsou Saduceové, o jejichž učení se neví víc, než zhruba to, že vycházelo jen z Tóry písemné, a s farizeji že v mnohém nebyli zajedno.

Texty kumránských svitků uzavřené v prvním až ve druhém století před Kristem⁷⁵ nelze podezírat ze závislosti na novozákonní zprávě o Ježíšově procesu, dá se však ukázat, že Ježíšův proces, a pak i zpráva o něm, mohou být závislé právě na těchto textech, protože „právě tyto texty vytvářejí vnitřní logiku Ježíšova výslechu před židovským soudním dvorem, byť je evangelisté necitují a dosud proto unikaly pozornosti“ říká Betz v [3] (str. 604). V

---

⁷⁴ Mišna bude uzavřena až na přelomu druhého a třetího století, Gemara a její spojení s Mišnou v Talmudu bude dokončeno až ve století pátém po Kristu

⁷⁵ Betz [3],kap V 1, str 603

Ježíšově procesu, pokud by se jimi soud řídil nebo k nim přihlížel, pomohou pochopit důvod ukřižování a dvojí pohled na ně: jednak fyzicky jako způsobu popravy, totiž zda je ukřižování stoprocentně cizí židovské tradici a jednak metafyzicky jako Boží prokletí.

Chrámový svitek z jeskyně 11 obsahuje tuto parafrázi Dt 21:22n⁷⁶.

Kdo zlořečí Jeho lidu nebo Jeho lid zrazuje cizímu lidu a činí Jeho lidu zlo, toho máš pověsit na dřevo a má zemřít. Podle svědectví dvou svědků a podle svědectví tří svědků má zemřít a oni ho mají pověsit na dřevo. Když nějaký muž spáchá zločin hodný smrti a on uteče doprostřed pohanů a prokleje Jeho lid a děti Izraele, tak ho také máte pověsit na dřevo a má zemřít. Ale jeho mrtvolu nenecháš viset na dřevě přes noc, ale máš ho téhož dne pohřbít. Neboť je prokletý od Boha i člověka.

Podle masoretského textu se může pověsit jen tělo již popraveného, podle Mišny (Sanhedrin 6,4) ukamenovaného delikventa. Popis kumránského svitku jednak přehozeným sledem slov pověsit a umřít, jednak celkovým charakterem textu ukazuje, že pověšení má být způsob usmrcení provinilce, má být pověšen tak, že zemře. Betz (str 607) říká, že je jasné, že nejde o strangulaci. Pro tak jednoznačné tvrzení nemůžu v samotném Betzově textu najít důkaz, možná by se našlo v jím citovaném: Martin Hengel, Crucifixion, London, 1977.

O případech „pověšení“ v židovském prostředí jsem se zmínil na str 31, teď ještě příčiny: pro případ čarodějnic a případ Jose ben Joezera nevím, ale 800 farizeů pověšených Janaiem se dá vysvětlit z kumránské parafráze Dt 21:22n: „kdo by Jeho lid zradil cizímu lidu.“ Pomoc Seleukovců se takto chápat dá, přinejmenším s pohledu Janaiova. V případě Ježíšově je takto vysvětlitelné i Kaifášovo politické hledisko z Janova evangelia (11:48nn) „Je lépe, aby zahynul jeden, než aby přišli Římané a vzali chrám i národ“ (viz str. 8). Víme-li o kumránské verzi věšení na dřevo, o tom, jak málo víme o saducejském právním uvažování, připustíme-li vedle farizejského ještě i esénský vliv v rozhodování izraelských špiček, můžeme Kaifášovu radu interpretovat jako sice politickou a pragmatickou, avšak příkazem Tóry podloženou obavu. Pokud by kvůli Ježíšovi přišli Římané tak, jak to Kaifáš formuluje, šlo by o zrazení Jeho lidu lidu cizímu. V očích Kaifášových se toho Ježíš už vlastně dopouští, proto je hoden pověšení na dřevo a Božího prokletí.

---

⁷⁶ Překlad z němčiny v Betz [3], str. 606

6 Sociální a politický kontext

Ježíšovu veřejnou činnost, jeho učení a jeho proces je třeba vnímat i v kontextu sociální a politické situace jeho doby.

Podle Schäfera⁷⁷ patří vystoupení Jana Křtitele a Ježíše „do kontextu sociálních a politických otřesů“ počátku našeho letopočtu. Dále Schäfer říká: „Do jaké míry rané křesťanství můžeme chápat jako hnutí zélótské, stejně jako ostatní sociálně mesianistická hnutí, je předmětem diskusí“. Ale sociální důraz, znevážení rodinných vazeb, požadavek odevzdanosti až mučednictví, vyhraněné očekávání blízkého zvratu, napětí směrem k římské moci – to jsou podle Schäfera společné znaky se zélótským hnutím. Naopak v odporu k násilí, politickým vraždám, v etice lásky, v tom se obě učení liší. Budiž zdůrazněno, že se liší v učení, jak je známe z kánonu fixovaného 200 let po událostech, ale i z Pavlových spisů, které jsou však rovněž dílem vzniklým až po vzkříšení. O aktivitách Ježíšových a jeho skupiny učedníků ještě před vzkříšením máme zprávy jen z evangelií, z evangelia Tomášova, předpokládáme sbírku výroků. Zprávy z vnějšku nemáme žádnou.

Zélóti (kana'im), sikarioi, sikariové, latrones, listai, listím, loupežníci. Z římského pohledu všechno bandité, ať politici, náboženští nebo jen kriminálníci. Z pohledu židovského je v tom rozdíl. Zélóti jsou radikální náboženská skupina jejíž jednoho ze zakladatelů, Judu Galilejského, charakterizuje Flavius jako toho, kdo naváděl k odporu proti Římanům, prohlásil za hřích placení daní a uznávat vedle Boha nějaké smrtelníky. „Byl potulným řečníkem, vedl vlastní sektu a ostatním Židům se v ničem nepodobal“. Působil v Galileji.⁷⁸ Až na ty daně, které Ježíš chytře obchází ve své známé odpovědi, hotová skica Ježíše.

Dál cituji Schäfera (str. 111) Hnutí Zélótů vzešlo z řad farizeů, bylo jejich „levé křídlo“. Obsahově učení Zélótů vymezují pojmy svobody a výlučného Božího kralování, žijí v očekávání politické svobody a eschatologického vykoupení. Jakákoli forma světské nadvlády jim odporuje principu Božího kralování. Z takového rozpoložení myslí pak vyplývá politický aktivismus v kontextu mesianistických očekávání a sociálního napětí, tím se pak vysvětluje nárok na královský titul většiny zélótských vůdců (Flavius) a odvaha k oběti a fanatismu a odpor k toliko náboženskému naplnění Tóry a odklon od naplnění politického, což považovali za pohrdání Boží vůlí. V „drobné denní politické práci“ se zélótsví projevovalo v odporu k placení daní jako viditelnému symbolu nadvlády pohanů a často doslovnému zotročujícímu prostředku těch, kdo už daň nebyli schopni zaplatit. Větší zélótské činy

---

⁷⁷ Peter Schäfer, Dějiny Židů v antice [12], str 104

⁷⁸ Peter Schäfer, Dějiny Židů v antice [12], str 109

spočívaly ve vzpouřách (první byla pod vedením Judy Galilejského za Coponia, tedy ještě „před“ Kristem. K velkému „oživení“ zélótských násilností došlo po smrti Agrippy I v r. 44 za prokurátorů, „pod kterými“ se poměry zhoršovaly až k vypuknutí židovské války v r. 66, jejíž první fáze byla do jisté míry v zélótské režii. Zélótský vůdce Menachem na počátku povstání „vstoupil do Jeruzaléma jako král“ a po čase, „oděn nádherou královského roucha“ byl zavražděn. Snad jsem ukázal, že paralel k Ježíšovi a jeho aktivitám se najde i v zélótském hnutí tolik, že by nemuselo překvapovat, kdyby i taková podobnost vedla k obvinění. Nakonec to, že mezi učedníky je Šimon zvaný Zélóta, mohlo skupinu, přinejmenším na pohled zvenku, uvádět v podezření z politického extremismu.⁷⁹

7 Závěr - Trpěl pod Pontským Pilátem?

Cílem práce je vyslovit soud o tom, zda Ježíš trpěl nejen za časů Pontského Piláta, nýbrž i jeho přičiněním a jeho vědomou vinou, totiž pod Pontským Pilátem, kde ve slově „pod“ nevynecháme žádný z významů: ani význam současnosti s Pilátem, ani význam jeho nadvlády.

Odpověď je: Ano, smíme a máme. Trpěl pod Pontským Pilátem

Ze stručného pojednání o vzniku Apoštolského vyznání vyplývá, že se vyvíjelo jako vyznání západní církve, tedy latinsky. Nezkoumal jsem však vzájemné vlivy Apoštolského a Nicejsko-cařihradského vyznání, takže si netroufám posuzovat, zda latinské „passus sub“ je překlad řeckého „παθόντα επι“ nebo naopak. Slovo „passus“, trpěl, se do kréda dostává v sedmém nebo šestém století, Pilát ve století čtvrtém. Ježíš je narozen z Marie, umučen a zabit pod Pilátem. Přes všechn antijudaismus přítomný v evangeliích, rozvíjený v patristické literatuře adversus jedaeorum, přes všechny pozdější střety církve-eklesie s židovstvím-synagogou není v Apostoliku po ničem z toho ani stopa. Je to tak správně? Nepřehlédla církev něco při tvorbě Apoštolského vyznání?

7.1 Podpora závěru

Zkusil jsem věc posoudit ze dvou hledisek: jednou s použitím jen Bible, jednou s přihlédnutím mimobiblických pramenů.

---

⁷⁹ Na druhou, stranu, s dnešního pohledu výskyt přezdívky „Zélóta“ může spíš svědčit o nezélótském charakteru skupiny ([4] Theissen, Merz: §14 3.3, str. 402)

7.1.1 Podpora z textu Bible

Podle textu Bible se Ježíš v očích farizeů, zákoníků, celé rady dopouští několika přečinů proti zákonu, za něž zákon požaduje smrt: porušování soboty, ztotožňování se s Bohem, řeči proti chrámu a proroctví o vydání Božího království jinému národu. Velekněží a rada ovšem v Božím království vidí Izrael, zemi, kterou dal Bůh otcům. Pokud by se prokázalo svádění k modloslužbě, nesmí nikdo takového delikventa ani litovat. To jsou všechno legitimní důvody k pronásledování a k vyšetřování, které Ježíš nijak netlumí pokusem o dialog s mocí, nýbrž urážkami krajanů – elit i těch „kteří v něho uvěřili“ situaci ještě vyhrocuje. Všechno se nakonec soustřeďuje do jednoho obvinění – rouhání, k němuž se Ježíš vlastně přiznává mlčením a neochotou vysvětlit svůj postoj jakkoliv jinak než výrokem „já jsem“.

Další zdroj nesnázi je v tom, že Ježíšovy aktivity vyvolávají příliš velký rozruch, který může upoutat nežádoucí reakci Římanů a zničit celé společenství, proto je lépe obětovat jednoho člověka, než zahubit národ. Tady by snad rada mohla volit i jinou cestu, Ježíše někam schovat, zastat se ho, ale k tomu je po předchozích konfliktech a vzhledem k oněm dříve uvedeným obviněním zavřená cesta. Protože má zakázáno vykonávat trest smrti, vydává rada Ježíše legitimně a legálně „světské mocí“, římskému místodržiteli, vladaři Pilátovi. Ve formální obžalobě, o níž nic bližšího nevíme, hraje důležitou roli pojem „král Židů“ jako jakási forma kriminálního činu (αἰτία), kterému Pilát odmítá věřit, a na Ježíšovi tuto vinu neshledává. Nezachová se však jako vladař, nýbrž jako kariévní oportunist a volí cestu nejmenšího odporu a bez milosti nechává Ježíše bičovat a ukřižovat. Pilát se k odpovědnosti za rozsudek přiznává slovy „mám moc tě propustit a mám moc tě ukřižovat“ a tak, přesto, že Ježíš říká že větší vinu (ἀμαρτία) má ten, kdo ho vydal, nese Pilát vinu dvojnásobnou: vinu ve smyslu αἰτία tím, že nechal mučit a ukřižovat nevinného člověka, ve smyslu ἀμαρτία pro důvody, pro něž se aitiie dopustil: tím, že se nezachoval jako vládce, nýbrž právě jako kariévní oportunist (strach z potíží u dvora), pro neochotu řešit další problémy (vyhověl zástupu).

Skoro všechno Ježíšovo utrpení, pašije v nejužším slova smyslu, se odehrává pod Pontským Pilátem, který se tak stává součástí Božího příběhu⁸⁰, třeba jako Nebukadnezar.

Evangelia tuto skutečnost nevyslovují explicitně. Kdybychom brali evangelijní vyprávění doslova, třeba jako auditorskou zprávu, přisuzují evangelia vinu pouze židovským autoritám. Jenže i u takového doslovného čtení se lze ptát, proč ten, kdo má moc propustit nebo ukřižovat, volí ukřižovat, přesto, že je přesvědčen o nevinně souzeného. Otázku, proč se evangelia

---

[40]

nevyslovují na rovinu, nelze odpovědět bez pomoci alespoň nějakých mimobiblických vědomostí. To musí mít nějaký důvod.

7.1.2 Židovský pohled na věc

Rabínská tradice se ohrazuje, že ukřižování byl výlučně římský způsob popravy, proto ho žádný Žid nemohl požadovat, že vyšetřování před radou nemohlo za žádných okolností probíhat podle líčení v evangeliích z několika důvodů: rada takový případ musela projednávat v soudím sále chrámu a ne někde v domě veleknězově. Nesměla zasedat v noci a rozsudek smrti nesměl být vyřčen „téhož dne“, natož vykonán v den svátku. Ježíš se stal obětí římské zběsilosti proti skutečným nebo domnělým diverzním aktivitám všech možných latrones, s nějakým vyšetřováním se nikdo nepáral, Ježíš jako nevinný syn Izraele byl umučen a ukřižován bez přičinění rady. Takový postoj však bere v úvahu jen farizejskou tradici, která jako jediná se rozvíjela i po pádu chrámu v roce 70.

Objev kumránských svitků a v nich některých odlišně formulovaných ustanovení Tóry dává možnost vidět evangelijní líčení nočních jednání jako konzistentnější než jen z pohledu rabínské farizejské tradice: Výhrůžky proti chrámu, podobenství o zlých vinařích zakončené hrozbou vydání království jinému národu ze dají interpretovat jako vydávání Božího lidu cizímu národu podle chrámového svitku z jeskyně 11, za něž je trest pověšení na dřevo, aby delikvent zemřel. To se dá vyložit i jako ukřižování. Navíc přestupky, při jejichž trestu se má postupovat bez milosti, se mohou projednávat v jakémsi zrychleném režimu a poprava a může být, jako další stupeň potupy a prokletí, uskutečněna ve svátek. To by snad mohlo vysvětlovat noční jednání, ale odpovědnost za vlastní popravu by i tak zůstávala na římské straně.

Současná židovská polemika se často soustředí na problémy historicity a tendenčnosti záznamu o procesu. Na příklad Pinchas Lapide v „Kdo je vinen“ vytýká evangeliím mj. to, že se nijak dál nezabývá skutečností, že v době Ježíšova výslechu byli ještě nějakí buřiči. Nevysloveně tak upozorňuje na další možné důvody a okolnosti Ježíšova zatčení z iniciativy římské správy. Jako indicium uvádí zatčení Ježíše římskými vojáky v čele s římským důstojníkem. To je však příliš zkonkretizovaný výklad použitého slova „σπειρα“, k tomu viz poznámka 37 na str. 18.

7.1.3 Důvod napětí evangelia vs. Krédo

Závěr, který činím, činím k vůli možnému vysvětlení skutečnosti, že Pontský Pilát, kromě Ježíše a Marie, jako jediný člověk figuruje ve dvou do dnes běžně užívaných křesťanských vyznáních. A že tam figuruje v roli, která je přinejmenším v napětí s rolí, kterou prvoplánově hlásá evangelium. Můj

závěr nemusí být jediný správný, ba vůbec nemusí být správný a je inspirován pohledem Pichase Lapide z knihy Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí [14].

V mém textu se vyskytuje pojem vina a protože termín odevzdání už mi nedovoluje text přepsat. Ještě než závěr vyslovím, dovoluji si ocitovat knihy Theissen, Mertz, Der Historische Jesus [4], str. ze závěru § 14 Jesus als Märtyrer: die Passion Jesu, str. 409: *Otázka viny na Ježíšově smrti je nesprávná a nevěcná. Odpovědět se dá leda na otázku odpovědnosti za jeho popravu a ta leží na Římanech, kteří jednali z iniciativy židovské místní aristokracie.*

Můj závěr je, že ten „nějaký důvod“, proč evangelia mluví i Pilátovi, jak o něm mluví, může spočívat v tom, že církev v době sepisování evangelií zažívala ze strany Říma tvrdou represí a své konstituční spisy formulovala tak, aby nedráždila římskou moc. Vykreslila římského místodržitele, který na člověku Ježíšovi, nyní mystické hlavě církve, nenacházel viny a snažil se ho zachránit. Ježíše mu vydalo vedení Židů, nepřítele nedávno poraženého ve válce proti Římu. My nejsme oni. To může být obraz pro Řím.

A obraz pro nás – Pilát je ten, kdo nechá zbičovat a ukřižovat člověka, na němž neshledává vinu. Oportunist, který pro vlastní klid dokonce jedná proti Římu, když propustí usvědčeného vzbouřence. To je obraz pro církev. A jako má reálný základ literární úprava procesu s Ježíšem, musí mít, pokud chceme zůstat na půdě křesťanské víry, nějaký reálný základ vyprávění samo. Jenže dobrat se nějaké věrohodné rekonstrukce je, myslím, nemožné. Lze snad vyslovit hypotézy o tom, jak to být mohlo.

Ať ta reálná událost, o níž kerygmaticky vypráví evangelium, se odehrála jakkoliv, skutečnost, že se do kréda dostal Pilát a ne Kaifáš, je pozoruhodná. Byl-li kdy u díla církve Duch svatý, a jistě byl mnohokrát, tak určitě také při formování kréda.

***

8 Literatura

- [1] Boží cesta, písně a modlitby katolického křesťana, Velehrad, nakladatelství dobré knihy v Olomouci, 1938
- [2] Westra, Liuwe H., The Apostels' Creed, origin, history and some early commentaries, Breposl 2002
- [3] Betz, Otto: "Probleme des Prozesses Jesu," v: Haase, Wolfgang (ed.): Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt II 25.1, Berlin, New York: de Gruyter 1982, s. 565-647
- [4] Theissen, Gerd a Annette Merz: Der historische Jesus. Ein Lehrbuch, 3. durchges. und um Literaturnachtr. erg. Aufl., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1997
- [5] Brown, Raymond E., The Death of Messiah (From Getsemane to the Grave, A Commentary on the Passion Narratives in the Four Gospels), The Ancor Bible Reference Library, Doubleday & Co New York 1994
- [6] Barth, Karl: Dogmatik im Grundriß (S. 130: Pilát – peleš Lotrovská, Lochchamnn, Krédo s. 131)
- [7] Barth, Karl: Rechtfertigung und Recht (Ospravedlnění a právo)⁸¹
- [8] Hauschild, Wolf-Dieter: Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte, Gütersloher Verlaghaus München, 1955, 3. Auflage 2007
- [9] Drexlerová Alžběta, Jákob a Ezau na cestě k smíření, dějiny židovsko-křesťanských vztahů, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2009
- [10] Küng, Hans: Krédo. Apošolské vyznání dnes?, Vyšehrad 2007
- [11] Lochamann, Jan Milíč: Krédo, Kalich 1996
- [12] Schäfer, Peter: Dějiny Židů v antice, Vyšehrad 2003
- [13] Lohse, Bernhard: Epochen der dogmatik, Mlýn 2003
- [14] Lapide, Pinchas: Kdo by vinen Ježíšovou smrtí, Centrum pro studium demokracie a kultury 2003
- [15] Philippson, Ludwig: Haben wirklich die Juden Jesum gekreuzigt?, Louis Gerschel Verlagsbuchhandlung, Berlin 1866,
<http://books.google.com/books?id=PYJAAAAcAAJ&printsec=frontcover&dq=intitle:Haben+intitle:wirklich+inauthor:Philippson&hl=cs&ei=Dy3eTafN87WsgaXtfTBB>

---

⁸¹ Oba Barthovy tituly jsou sekundární odkazy z [11]

Q&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCkQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false

- [16] Strauß, David Friedrich, das leben Jesu für das deutsche Volk, F. A. Brockhaus, Lepzig 1864
http://books.google.com/books?id=Vy07AAAacAAJ&printsec=frontcover&dq=intitle:Das+intitle:Leben+intitle:Jesu+inauthor:Strau%C3%9F&hl=cs&ei=bGtCTtPXApCz8QOlhIXaCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CC0Q6AEwAA#v=onepage&q&f=false
- [17] Tresmontant, Claude, Hebrejský Kristus, jazyk a stáří evangelií, Barrister & Principal Brno 2004
- [18] Newman Jaakov, Sivan Gavriel, Judaismus od A do Z, Sefer Praha 2009
- [19] Přecechtělová, Milena, Exercitia Graeca Biblica, Karolinum Praha 2000
- [20] Matheus, Frank, Kompaktwörterbuch Althebräisch, Pons, Ernts Klett Sprachen GmbH, Stuttgart 2006
- [21] Holub Josef, Lyer Stanislav, Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím, SPN Praha 1986
- [22] Internetové zdroje textů:
<http://www.earlychristianwritings.com/>,
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

***

[44]

9 Příloha 1 – Apoštolské vyznání

9.1 Apostolicum

Podle [2]:

Textus receptus „T“ (nejst. rkp. z koce 8. stol)	Symbolum Romanum „R“
1 Credo in deum patrem omnipotentem, creatorem caeli et terrae	Credo in deum patrem omnipotentem
2 et in Jesum Christum, filium eius unicum, dominum nostrum	et in Christum Jesum, filium eius unicum, dominum nostrum
3 qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine	qui natus est de spiritu sancto et Maria virgine
4 passus sub Pontio Pilato crucifixus, mortuus, et sepultus est	sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus
4a. descendit ad inferna	
5 tertia die resurrexit a mortuis	tertia die resurrexit a mortuis
6 ascendit ad caelos	ascendit in caelos
7 sedet ad dexteram dei patris omnipotentis	sedet ad dexteram patris
8 inde venturus est judicare vivos et mortuos	unde venturus est judicare vivos et mortuos
9 credo in spiritum sanctum	credo in spiritum sanctum
10 sanctam ecclesiam catholicam	sanctam ecclesiam
10 a. sanctorum communionem	
11 remissionem peccatorum	remissionem peccatorum
12 carnis resurrectionem	carnis resurrectionem
12a et vitam aeternam	

Tučně vyznačený je text vyznání z druhého století. Vycházel jsem z českého překladu v Lohsově Epochách dějin dogmatu [13] a podle něj vyznačil části Římského vyznání jak je rekonstruuje Westra v Apostels' Creed [2]. Z téhož pochází i číslování článků, na str. 12 je definováno takto:

1. Bůh otec	10. Církev
2. Ježíš Kristus	10a. Společenství svatých
3. Zrození z panny	11. Odpuštění hříchů
4. Ukřižování a smrt	12. Vzkříšení těla
4a. sestoupení do pekel	12a. Věčný život
5. Vzkříšení	
6. Vystoupení	
7. Místo na pravici Boha	
8. Druhý příchod a poslední soud	
9. Duch svatý	

[45]

Řecký překlad „T“
podle [19]⁸²

- 1 Πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς
- 2 Καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, υἱὸν τὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ τὸν κύριον ἡμῶν
- 3 τὸν συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου
- 4 παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα
4a. κατελθόντα εἰς τὰ κατώτατα
- 5 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν
- 6 ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς
- 7 καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς παντοδυνάμου
- 8 ὅθεν ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς
- 9 Πιστεύω εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
- 10 ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν
10a. ἁγίων κοινωνίαν
- 11 ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
- 12 σαρκὸς ἀνάστασιν
12a. ζωὴν αἰώνιον

Český překlad „T“ podle [19]

- 1 Věřím v Boha⁸³, Otce všemohoucího, stvořitele nebe i země
- 2 i v Ježíše Krista, Syna jeho jediného, Pána našeho
- 3 jenž se počal z Ducha svatého, narodil se z Marie panny
- 4 trpěl pod Pontským Pilátem
byl ukřižován, umřel a byl pohřben
4a. sestoupil do pekel
- 5 třetího dne vstal z mrtvých
- 6 vstoupil na nebesa

Rekonstrukce řeckého znění „R“
podle [2], str. 26

- Πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκράτορα
καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν
τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου
τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα καὶ ταφέντα
τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν
ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς
καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς
ὅθεν ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς
καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον
ἁγίαν ἐκκλησίαν
ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
σαρκὸς ἀνάστασιν

Český překlad „R“ podle [13], str. 27

- Věřím v Boha, Otce všemohoucího
a v Krista Ježíše, jeho jediného/jednorozeného syna, našeho Pána
který se narodil z Ducha svatého a Marie Panny
který byl pod Pontiem Pilátem ukřižován a pohřben
třetího dne vstal z mrtvých
vstoupil na nebesa

⁸² Některé internetové zdroje uvádějí místo ὅθεν ἔρχεται κρῖναι formulaci ἐκεῖθεν ἐρχόμενον κρῖναι, místo ἀναβάντα mají ἀνελθόντα, místo ἐκ τῶν νεκρῶν mají ἀπὸ τῶν νεκρῶν (<http://www.creeds.net/ancient/apostles.htm>, <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=49>)

⁸³ Český překlad: Evangelický zpěvník, SR ČCE / Bádenská ev. zemská církev EPB e.V. Karlsruhe 1979

7	sedí na pravici Boha Otce všemohoucího	sedí na pravici Otce
8	odtud přijde soudit živé i mrtvé	odkud přijde soudit živé i mrtvé
9	Věřím v Ducha svatého	a v Ducha svatého
10	svatou církev obecnou	svatou církev
	10a. svatých obcování	
11	hříchů odpuštění	odpuštění hříchů
12	těla z mrtvých vzkříšení	vzkříšení těla
	12a. a život věčný	

10 Příloha 2 – Ukázky rabínských textů

10.1 Birkat ha-minim

10.1.1 Překlad nejstarší dochované podoby Amidy

Text podle Drexlerové [9], text je z Káhirske genizy a „může pocházet i z 11. století“:

Pro odpadlíky ať není žádná naděje
a vláda zpupných nechť je rychle vykořeněna v těchto dnech.
Nocrim a minim nechť jsou ihned vyhubeni,
nechť jsou vymazáni z knihy života a nejsou zapsáni spolu se spravedlivým.
Požehnaný jsi Hospodine, který ponižuješ zpupné.

10.1.2 Současná podoba dvanácté prosby

Převzato z Sidur Adir Ba-Marom, Bergman, Praha 2009

A pomlouvači ať nemají naději
a všichni pachatelé bezpráví ať pominou jak okamžik
a všichni nepřátelé tvého lidu ať jsou brzy vytrženi i s kořeny
a svévolné rychle vyvrát' a zlom a svrhni a pokoř brzy za našich dnů
Požehnaný jsi ty, Hospodine, jenž jsi podporou a jistotou spravedlivým

10.2 Záznam Ježíšovy popravy v Talmudu

Baraita k traktátu Sanhedrin 43a, převzato a přeloženo z Betz: Probleme des Prozesses Jesu

Říká se: V den přípravy na svátek Pesachu pověsili Ježíše, toho Nazaretského. Vyvolávač chodil čtyřicet dní před ním ven a ohlašoval: „On (Ježíš), půjde ven, aby byl kamenován, protože kouzlil, sváděl a naváděl⁸⁴ Izrael k odpadnutí. každý, kdo o něm ví něco záslužného, co by mohlo přispět ke zproštění viny, může přijít a uplatnit to v jeho prospěch.“ Ale nenašlo se nic ke zproštění jeho viny a tak ho pověsili v den přípravy na Pesach. Rabi Ulla řekl námitku: myslíš, že patřil k těm, pro něž hledají zproštění? Byl přece svůdce a o něm řekl Nejmilosrdnější: nebudeš s ním mít soucit ani ho nebudeš krýt (Dt 13:9). Ale u Ježíše to bylo jinak.

---

⁸⁴ Obojí je překlad německého „verführen des Einzelnen“ a „verleiten von Israel“ – tedy svůdce jednotlivce (hameesít) a ten, kdo navádí lid od Hospodina (hammadích). Obojí souvisí s ustanoveními Dt13

11 Příloha 3 – Testimonium Flavianum, Kapitulace s obrazy

11.1 Testimonium Flavium

Překlad z německého textu v Betz, Probleme des Prozesses Jesu [3]

V té době žil Ježíš, muž plný moudrosti, pokud ho vůbec smíme zvat člověkem. Prováděl totiž neuvěřitelné věci a byl učitel těch lidí, kteří přijímají pravdu. Tak k sobě přitáhl mnoho Židů a mnoho Řeků (ἐπηγάγετο). Tento byl Kristus. Když ho Pilát potrestal ukřižováním na udání našich představitelů, ti, kteří ho jako první přijali do svých srdcí (οἱ πρῶτον ἀγαπήσαντες), se ho nevzdali. Zjevil se jim totiž třetího dne opět živý, jak vyhlásili Boží proroci toto a tisíc jiných zázračných věcí, které on ohlásil. Kmen křesťanů, kteří se podle něj tak nazývají, dosud nezanikl.

„Flaviův“ text,

zdroj: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collections>

Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς σοφὸς ἀνὴρ, εἶγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρῆ: ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τάληθῆ δεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο: ὁ χριστὸς οὗτος ἦν. καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρῶτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῶ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες: ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν τῶν θεῶν προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ θαυμάσια εἰρηκότων. εἰς ἔτι τε νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένον οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον.

Arabská verze

http://www.frontline-apologetics.com/Testimonium_of_Josephus.html ,

potvrzeno na

<http://jewishchristianlit.com/Topics/JewishJesus/josephus.html>

V té době byl moudrý muž zvaný Ježíš. Choval se dobře a byl znám pro svou mravnost. Mnozí lidé z Židů a jiných národů se stali jeho učedníky. Pilát ho odsoudil k ukřižování a k smrti. Ale ti, kteří se stali jeho učedníky, neustali v jeho následování. Říkali, že se jim zjevil tři dny po ukřižování a že byl naživu. Podle toho by možná byl mesiáš, o němž proroci hlásali divy.

At this time there was a wise man who was called Jesus. And his conduct was good and [he] was known to be virtuous. Many people from among the Jew and other nations became his disciples. Pilate condemned him to be crucified and to die. And those who had become his disciples did not abandon his discipleship. They reported that he had appeared to them three days after his crucifixion and

that he was alive; accordingly, he was perhaps the messiah concerning whom the prophets have recounted wonders.

Zkrácená rekonstrukce podle Gézy Vermese

přeloženo z <http://www.facingthechallenge.org/josephus.php>,, potvrzeno: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/andrewbrown/2010/jan/29/religion-christianity>

V té době žil Ježíš, moudrý muž, prováděl totiž zázračné věci, učitel těch lidí, kteří rádi přijímají pravdu. Tak získal mnoho Židů a mnoho Gójų (Gentiles). Když ho Pilát na popud (suggestion) našich předních mužů odsoudil na kříž, ti, kteří ho jako první milovali, se ho nevzdali a kmen Křesťanů, pojmenovaný tak podle něho, dosud nezanikl

O Arabské verzi se zmiňuje Betz [3] v poznámce 55 na str. 582 s odkazem na: Shlomo Pines An Arabic version of the Testimonium Flavianum and its implications: nalezeno ve spisu Agapia (Agapius), arabsko-křesťanského spisovatele 10. stol. Pines se domnívá, že by tato verze mohla pocházet z nějaké nedochované Eusebiovy církevní historie. Betz kratší tuto verzi necituje, při hledání na internetu jsem našel uvedenou verzi na více adresách s drobnými odchylkami v angličtině.

11.2 Pilátova kapitulace s obrazy císaře

11.2.1 Překlad William Whiston,

(zdroj: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collections>)

[18:55] BUT now Pilate, the procurator of Judea, removed the army from Cesarea to Jerusalem, to take their winter quarters there, in order to abolish the Jewish laws. So he introduced Caesar's effigies, which were upon the ensigns, and brought them into the city; whereas our law forbids us the very making of images; on which account the former procurators were wont to make their entry into the city with such ensigns as had not those ornaments. Pilate was the first who brought those images to Jerusalem, and set them up there; which was done without the knowledge of the people, because it was done in the night time; but as soon as they knew it, they came in multitudes to Cesarea, and interceded with Pilate many days that he would remove the images; and when he would not grant their requests, because it would tend to the injury of Caesar, while yet they persevered in their request, on the sixth day he ordered his soldiers to have their weapons privately, while he came and sat upon his judgment-seat, which seat was so prepared in the open place of the city, that it concealed the army that lay ready to oppress them; and when the Jews petitioned him again, he gave a signal to the soldiers to encompass them routed, and threatened that their punishment should be no less than immediate death, unless they would leave off disturbing him, and go their ways home. But they threw themselves upon the ground, and

[50]

laid their necks bare, and said they would take their death very willingly, rather than the wisdom of their laws should be transgressed; upon which Pilate was deeply affected with their firm resolution to keep their laws inviolable, and presently commanded the images to be carried back from Jerusalem to Cesarea.

Flavius Josephus. The Works of Flavius Josephus. Translated by. William Whiston, A.M. Auburn and Buffalo. John E. Beardsley. 1895.

11.2.2 FlaviuŃ text

rovněŃ převzato z <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collections>)

[18:55] Πιλᾶτος δὲ ὁ τῆς Ἰουδαίας ἡγεμῶν στρατιὰν ἐκ Καισαρείας ἀγαγὼν καὶ μεθιδρύσας χειμαδιοῦσαν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ καταλύσει τῶν νομίμων τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐφρόνησε, προτομὰς Καίσαρος, αἱ ταῖς σημαίαις προσῆσαν, εισαγόμενος εἰς τὴν πόλιν, εἰκόνων ποιήσιν ἀπαγορευόντος ἡμῖν τοῦ νόμου. [56] καὶ διὰ τοῦτο οἱ πρότερον ἡγεμόνες ταῖς μὴ μετὰ τοιῶνδε κόσμων σημαίαις ἐποιοῦντο εἴσοδον τῇ πόλει. πρῶτος δὲ Πιλᾶτος ἀγνοίᾳ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ νύκτωρ γενέσθαι τὴν εἴσοδον ἰδρύνεται τὰς εἰκόνας φέρων εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. [57] οἱ δ' ἐπεὶ ἔγνωσαν κατὰ πληθὺν παρῆσαν εἰς Καισάρειαν ἰκετεῖαν ποιούμενοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπὶ μεταθέσει τῶν εἰκόνων. καὶ μὴ συγχωροῦντος διὰ τὸ εἰς ὕβριν Καίσαρι φέρειν, ἐπείπερ οὐκ ἔξανεχώρουν λιπαρεῖν κατὰ ἕκτην ἡμέραν ἐν ὅπλοις ἀφανῶς ἐπικαθίσας τὸ στρατιωτικὸν αὐτὸς ἐπὶ τὸ βῆμα ἦκεν. τὸ δ' ἐν τῷ σταδίῳ κατεσκευάστο, ὅπερ ἀπέκρυπτε τὸν ἐφεδρεύοντα στρατόν. [58] πάλιν δὲ τῶν Ἰουδαίων ἰκετεῖα χρωμένων ἀπὸ συνθήματος περιστήσας τοὺς στρατιώτας ἠπείλει θάνατον ἐπιθήσειν ζημίαν ἐκ τοῦ ὀξέος, εἰ μὴ παυσάμενοι θορυβεῖν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἀπίοιεν. [59] οἱ δὲ πρηνεῖς ῥίψαντες ἑαυτοὺς καὶ γυμνοῦντες τὰς σφαγὰς ἠδονῇ δέξασθαι τὸν θάνατον ἔλεγον ἢ τολμήσειν τὴν σοφίαν παραβῆσεσθαι τῶν νόμων. καὶ Πιλᾶτος θαυμάσας τὸ ἐχυρὸν αὐτῶν ἐπὶ φυλακῇ τῶν νόμων παραχρῆμα τὰς εἰκόνας ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπανεκόμισεν εἰς Καισάρειαν.

12 Příloha 4 – biblická místa s formulací „Ego eimi“

12.1 Ego eimi v LXX

Obrat ἐγώ εἰμι se vyskytuje 81 krát ve Starém zákoně, pokud vyloučíme spojení ἐγώ εἰμι κύριος

Ex 3:14 Bůh řekl Mojžíšovi: "JSEM, KTERÝ JSEM." A pokračoval: "Řekni Izraelcům toto: JSEM posílá mě k vám.

καὶ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς Μωϋσῆν ἐγώ εἰμι ὁ ὢν καὶ εἶπεν οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς
ισραηλ ὁ ὢν ἀπέσταλκέν με πρὸς ὑμᾶς

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי
אֵלֵיכֶם

Dt 32:39 Nyní hleďte, jsem jedině já, jiný bůh vedle mne není, ... ἴδετε ἴδετε ὅτι
ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἔστιν θεὸς πλην ἐμοῦ

רְאוּ | עֲתָה כִּי אֲנִי אֶנִּי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי

2Sam 2:20 Abnér se k němu obrátil a tázal se: ty jsi Asáel? On odpověděl: jsem

εἶπεν εἰ σὺ εἶ αὐτὸς Ἀσαηλ καὶ εἶπεν ἐγώ εἰμι

הֲאֵתָה זֶה עֲשָׂה אֶל וַיֹּאמֶר אָנֹכִי

Iz 43:25 Já, já sám vymažu kvůli tobě tvoje nevěrnosti

ἐγώ εἰμι ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφω τὰς ἀνομίας σου

אָנֹכִי אֶנִּי הוּא מַחֵה מַחְה פְּשָׁעֶיךָ

Iz 46:4 Já sám až do vašeho stáří, až do šedin vás budu nosit. Já jsem vás učinil
a já vás ponesu, budu vás nosit a zachráním

ἕως γήρους ἐγώ εἰμι καὶ ἕως ἂν καταγηράσητε ἐγώ εἰμι ἐγὼ ἀνέχομαι ὑμῶν
ἐγὼ ἐποίησα καὶ ἐγὼ ἀνήσω ἐγὼ ἀναλήμψομαι καὶ σώσω ὑμᾶς

וְעַד־זְקֵנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שִׁיבָה אֲנִי אֶסְבֵּל אֲנִי עֲשִׂיתִי וְאֲנִי אֶשָּׂא וְאֲנִי אֶסְבֵּל וְאֲמַלֵּט

Iz 47:8 Protož nyní slyšíš ... kteráž ... říkáš v srdci svém: Já jsem, a není kromě
mne žádné (BKR)

νῦν δὲ ἄκουσον ... ἢ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἔστιν
ἐτέρα

וְעַתָּה שְׁמַעִי־זאת עֲדִינָה הִיוּשְׁבַת לְבָטַח הָאֲמַרְהָ בְלִבָּבָה אֲנִי וְאֶפְסִי עוֹד

Iz 51:12 Já, já jsem váš utěšitel

ἐγὼ εἰμι ἐγὼ εἰμι ὁ παρακαλῶν σε
אני ה' אני ה' אלהיך

12.2 Ego eimi v Novém zákoně.

Novém zákoně se obrat ἐγὼ εἰμι vyskytuje osmačtyřicetkrát, ani jednou se nevyskytuje ἐγὼ εἰμι κύριος.

12.2.1 Matouš

Mt14:27 Ježíš na ně hned promluvil a řekl jim: "Vzchopte se, já jsem to, nebojte se!"

εὐθὺς δὲ ἐλάλησεν [ὁ Ἰησοῦς] αὐτοῖς λέγων· θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε

Mt 26:22 Velice je to zarmoutilo a začali se ho jeden po druhém ptát: "Snad to nejsem já, Pane?"

καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ εἰς ἕκαστος· μήτι ἐγὼ εἰμι, κύριε;

Mt 26:25 Na to řekl Jidáš, který ho zrazoval: "Jsem to snad já, Mistře?" Řekl mu: "Ty sám jsi to řekl.

ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν· μήτι ἐγὼ εἰμι, ῥαββί; λέγει αὐτῷ σὺ εἶπας.

12.2.2 Marek

Mk 6:50 ... On však na ně hned promluvil: "Vzchopte se, já jsem to, nebojte se ... ὁ δὲ εὐθὺς ἐλάλησεν μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

Mk 14:62 :62 Ježíš řekl: "Já jsem. A uzříte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými."

ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγὼ εἰμι, καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

12.2.3 Lukáš

Lk 21:8 Neboť mnozí přijdou v mém jménu a budou říkat: 'Já jsem to' a 'nastal čas'. Nechod'te za nimi.

πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες· ἐγὼ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικεν· μὴ πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν

12.2.4 Jan

Jan 4:25,26: Žena mu řekla: "Vím, že přichází Mesiáš, zvaný Kristus. Ten až přijde, oznámí nám všecko." Ježíš jí řekl: "Já jsem to - ten, který k tobě mluvím."

λέγει αὐτῶ ἡ γυνή· οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.

Jan 6:20 On jim však řekl: "Já to jsem, nebojte se!"

ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

Jan 8:24, 28 Proto jsem vám řekl, že zemřete ve svých hříších. Jestliže neuvěříte, že já to jsem, zemřete ve svých hříších ... Teprve, až vyvýšíte Syna člověka, poznáte, že já jsem to

εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ... ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι,

Jan 8:58 Amen, amen, pravím vám, dříve než se Abraham narodil, já jsem!

ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἵν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμί.

Jan 13:19 Říkám vám to již nyní předem, abyste potom, až se to stane, uvěřili, že já jsem to.

ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύητε / πιστεύσητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγώ εἰμι.

Jan 18:5, 6 Odpověděli mu: "Ježíše Nazaretského." Řekl jim: "To jsem já." Jakmile jim řekl 'to jsem já', couvli a padli na zem.

ἀπεκρίθησαν αὐτῶ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς· ἐγώ εἰμι. ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς· ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσαν χαμαί.